

Baurciulu A. Casian A. Petroia A.

BUGETAREA SENSIBILĂ LA GEN

Ghid pentru autoritățile publice locale

Chișinău, 2018

Academia de Studii Economice a Moldovei

Anjela BAURCIULU ♦ Angela CASIAN ♦ Andrei PETROIA

Bugetarea sensibilă la gen

Ghid pentru Autoritățile Publice Locale

Chișinău, 2018

Titlu: Bugetarea sensibilă la gen.

Ghidul pentru Autoritățile Publice Locale a fost examinat și aprobat pentru editare la ședința Consiliului Facultății Finanțe a ASEM, din 03 octombrie 2016 (Proces-verbal nr. 2).

Referenți:

Ludmila Cobzari, Prof. univ., dr. hab., Decan Facultatea Finanțe, ASEM

Ana Gumovschi, Conf. univ., dr., Prodecan Facultatea Finanțe, ASEM

Autori:

© *Anjela Baurciulu*, conf.univ., dr., ASEM

© *Angela Casian*, conf.univ., dr., ASEM

© *Andrei Petroia*, conf.univ., dr., ASEM

Coordonatori:

Andrei Petroia, conf. univ., dr., ASEM, coordonator în cadrul Acordului de cooperare

Elena Spînu, coordonatoare locală în Moldova a Proiectului regional BSG, UN Women

Design coperta: *Coșciug Alexandra-Andreea*

Machetare: *Sorin Ivașișin*

Tipar: *Nova Imprim*

Baurciulu, Anjela.

Bugetarea sensibilă la gen: Ghid pentru Autoritățile Publice Locale / Anjela Baurciulu, Angela Casian, Andrei Petroia; coord.: Andrei Petroia, Elena Spînu; Acad. de Studii Econ. a Moldovei. – Chișinău: S. n., 2018 (Tipogr. „Nova Imprim”). – 80 p.: fig., tab. Referințe bibliogr.: p. 69-71 (30 tit.) și în subsol. – Apare cu suportul conceptual oferit de Entitatea Națiunilor Unite pentru Egalitatea de Gen și Abilitarea Femeilor (UN Women). – 1000 ex.

ISBN 978-9975-141-88-8.

336.142.6:305(075)

B 38

Opiniile expuse în această lucrare aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al UN Women, al Organizației Națiunilor Unite sau al altor agenții afiliate, al Cooperării Austriece pentru Dezvoltare, Agenției Elvețiene pentru Dezvoltare și Cooperare și/sau al Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova.

Ghidul „Bugetarea sensibilă la gen” a fost elaborat de echipa experților naționali din cadrul Academiei de Studii Economice a Moldovei, în calitate de suport pentru Autoritățile Publice Locale, menit să ofere un cadru logic și un set de instrumente necesare în pregătirea și implementarea bugetelor locale sensibile la dimensiunea de gen.

La dezvoltarea acestui set de instrumente, a fost implicat un număr însemnat de participanți.

În primul rând, suportul conceptual a fost oferit de Entitatea Națiunilor Unite pentru Egalitatea de Gen și Abilitarea Femeilor (UN Women), în baza acordului de cooperare dintre UN Women și ASEM. Această cooperare are loc în cadrul proiectului regional UN Women „Promovarea politicilor sensibile la dimensiunea de gen în Europa de Sud-Est, faza a II-a”, implementat în Republica Moldova cu suportul financiar al Cooperării Austriece pentru Dezvoltare (ADC).

În al doilea rând, proiectul a contribuit la organizarea instruirii reprezentanților autorităților publice locale, iar dezbaterile și dialogul, în cadrul secțiunilor, au furnizat recomandări excelente în completarea materialelor, sub formă de resurse informaționale, cu caracter aplicativ pentru a fi incluse în calitate de instrumente în prezenta lucrare.

Ghidul este elaborat în vederea implementării angajamentelor naționale și internaționale ce țin de egalitatea de gen, prin integrarea BSG în sistemele naționale și locale de planificare și bugetare, consolidarea capacităților autorităților centrale și locale de utilizare a instrumentelor bugetării sensibile la gen în procesele de planificare și bugetar, precum și consolidarea capacităților actorilor non-guvernamentali de responsabilizare a guvernului cu privire la angajamentele asumate în domeniul egalității de gen, folosind bugetarea sensibilă la gen (BSG) ca instrument de bază.

Această publicație se distribuie gratuit. Ghidul este disponibil pe adresele moldova.unwomen.org și www.ase.md.

Sumar

Concepte.....	5
Argumentele privind rolul APL în promovarea egalității de gen	6
PARTEA I.	
Strategii și politici de promovare a egalității de gen la nivel local.	8
Secțiunea aplicativă privind integrarea aspectelor de gen în politici și strategii locale	21
PARTEA II.	
Analiza de gen la nivelul APL	31
Secțiunea aplicativă privind metodele utilizate în analiza de gen în cadrul unei comunități.	34
PARTEA III. Evaluarea politicilor și analiza bugetelor sub aspectul sensibilității la gen	38
Secțiunea aplicativă privind metodele utilizate în evaluarea impactului de gen	40
PARTEA IV. Procesul bugetar sensibil la dimensiunea de gen la nivel local	48
Ce este procesul bugetar?	
Care sunt etapele procesului bugetar?	48
Secțiunea aplicativă privind responsabilitățile diferitelor instituții la nivel local în cadrul procesului bugetar sensibil la gen	52
PARTEA V. Programele de performanță ca instrument al bugetării sensibile la dimensiunea de gen la nivel local.	55
Secțiunea aplicativă privind introducerea dimensiunii de gen în programele de performanță	62
Anexe	72

Concepte

Sex	<i>Diferențele biologice dintre femei și bărbați</i> – Diferențe universale și de neschimbat în mod natural; – Nu se modifică în timp și de la o cultură la alta.
Gen	<i>Relațiile sociale dintre femei și bărbați</i> – Diferențe create în istoria relațiilor sociale; se pot schimba; – Rolurile femeilor și bărbaților se schimbă în timp și de la o cultură la alta.
Egalitatea de gen	– este bazată pe premisa că bărbații și femeile trebuie tratați în același fel. – este un drept prin care orice persoană este liberă să -și dezvolte propriile aptitudini și să -și exprime opțiunile, fără a fi influențată de particularitățile sexului căreia îi aparține. Comportamentele, aspirațiile și nevoile diferite ale femeilor și bărbaților trebuie să beneficieze de apreciere și promovare egală.
Echitatea de gen	ia în considerare diferențele existente în viețile femeilor și bărbaților și recunoaște că diferitele abordări sunt necesare pentru a genera rezultate echitabile.
Abordarea integratoare a egalității de gen	„constă în (re)organizarea, ameliorarea și evaluarea proceselor de luare a deciziilor în scopul încorporării perspectivei egalității între femei și bărbați, în toate domeniile și la toate nivelurile, de către factorii implicați, în mod obișnuit, în aplicarea în practică a politicilor.” ¹
Bugetul sensibil la dimensiunea de gen	rezidă în aplicarea abordării integratoare a egalității de gen în procesul bugetar. Aceasta denotă evaluarea bugetului din perspectiva dimensiunii de gen, încorporarea dimensiunii de gen la toate nivelele procesului bugetar și restructurarea veniturilor și cheltuielilor în scopul promovării egalității de gen

¹ Consiliul European. Disponibil: <http://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/what-is-gender-mainstreaming>

Argumentele privind rolul APL în promovarea egalității de gen

Autoritățile publice locale (APL), în calitate de actori-cheie ai integrării aspectelor de gen, pot asigura un proces de guvernare echitabil, eficace și eficient din următoarele argumente:

1. Autoritățile locale știu condițiile existente și nevoile comunității;	– Politicile naționale oferă cadrul general pentru ghidarea guvernantei și a dezvoltării în fiecare țară. – Traducerea obiectivelor naționale în cele relevante, la nivel local, oferă APL o oportunitate de identificare a diferitelor nevoi și priorități ale femeilor și bărbaților, fetelor și băieților în comunitățile lor, specifice situației reale și să dezvolte politici locale, care răspund cel mai bine la aceste diferențe.
2. Autoritățile locale sunt cel mai bine plasate pentru a răspunde la inegalitățile de gen;	– Pentru că interacționează cu cetățenii zi de zi, APL se află în cea mai bună poziție pentru identificarea inegalităților, care persistă între bărbați și femei, precum și pentru alocarea resurselor pentru programele, politicile și acțiunile sub aspect de gen și, prin urmare, pot asigura eliminarea inegalităților în cea mai bună măsură.
3. Administrațiile locale sunt principalele autorități de furnizare a serviciilor către cetățeni;	– Administrațiile locale au datoria de a furniza servicii publice cetățenilor. În sistemele de guvernare descentralizate, APL exercită, de fapt, un control mai ridicat asupra tipurilor de servicii publice, pe care le oferă, asupra sumelor de bani alocate pentru aceste servicii și asupra accesului la acestea. – Când politicile și intervențiile de furnizare a serviciilor, de fapt, iau în considerare nevoile, situațiile și prioritățile diferitelor grupe de beneficiari (femei și bărbați, copii, tineri și bătrâni, persoane cu dizabilități etc.), atunci, serviciile publice pot fi mai bine planificate, realizate și livrate cu bugete mai eficiente. – Prioritizarea furnizării serviciilor de bază, de exemplu, prin programele extrașcolare pentru copii sau programele de îngrijire a persoanelor în vârstă, poate reduce foarte mult sarcina și timpul de muncă neplătit al femeilor.

4. Autoritățile locale joacă un rol-cheie în dezvoltarea socio-economică

- Atunci când femeile sunt mai puțin ocupate cu muncă neplătită, acestea sunt mai libere să se angajeze în câmpul muncii sau să deschidă afaceri pentru a genera venituri adiționale. Astfel, alocarea resurselor, inclusiv pentru crearea de noi piețe pentru servicii și bunuri în sfera privată, realizată sub aspect de gen, reprezintă, în cele din urmă, o **investiție în creșterea economică locală** atât în sectorul privat, cât și în sectorul public.
- **APL-urile au autoritatea de elaborare a strategiilor de dezvoltare locală**, care reflectă situația socio-economică și vizează nevoile locale și interesele cetățenilor. Dacă APL-urile iau în considerare modul diferit în care femeile și bărbații, băieții și fetele sunt afectați de tendințele economice și de oportunități atunci, **strategiile de dezvoltare locală sunt mai eficace** în utilizarea talentelor, resurselor și abilităților tuturor membrilor comunității.

PARTEA I.

Strategii și politici de promovare a egalității de gen la nivel local

Ce presupune integrarea egalității de gen în strategiile locale?

Integrarea egalității de gen și crearea societății bazate pe egalitate presupun *revizuirea complexă* a proceselor, acțiunilor și direcțiilor strategice în toate sferile la nivel central, regional și local.

Este prioritar ca guvernarea locală să încadreze dimensiunea de gen în cadrul politicilor și programelor de dezvoltare, deoarece este o autoritate aflată în proximitatea nevoilor comunității, a problemelor femeilor și ale bărbaților.

În Carta europeană pentru egalitate între femei și bărbați în viața locală, elaborată de Consiliul Comunelor și Regiunilor din Europa, se afirmă că autoritățile publice locale sunt obligate nu doar să se asigure că sistemele de guvernare răspund nevoilor, intereselor și priorităților femeilor și bărbaților, fetelor și băieților, dar și să garanteze faptul că promovarea egalității de gen reprezintă *cheia de boltă a dezvoltării sociale și economice* la nivel local și regional.

Care este cadrul legal din Republica Moldova privind promovarea egalității de gen?

Cadrul Legal al Republicii Moldova	
Legea nr. 5 din 09.02.2006	Cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați
Hotărârea Guvernului nr.350 din 07.04.2006	Instituirea Comisiei Guvernamentale pentru egalitate între femei și bărbați
Legea nr. 45 din 01.03.2007	Privind prevenirea și combaterea violenței
Hotărârea Guvernului nr. 933 din 31.12.2009	Programul național de asigurare a egalității de gen pe anii 2010-2015

Legea nr. 168 din 09.07.2010	Privind modificarea și completarea Codului muncii al Republicii Moldova
Legea nr. 121 din 25.05.2012	Cu privire la asigurarea egalității
Hotărârea Guvernului nr. 259 din 28.04.2017	Strategia pentru asigurarea egalității între femei și bărbați în Republica Moldova pe anii 2017-2021
Hotărârea Guvernului nr. 281 din 03.04.2018	Strategia națională de prevenire și combatere a violenței față de femei și violenței în familie pentru perioada 2018-2023

Care sunt domeniile de promovare a egalității de gen vizate în documentele de politici?

Programul Național privind implementarea Declarației de la Beijing și a Platformei de acțiuni 1995-2015	Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați nr. 5 din 09.02.2006	Programul național de asigurare a egalității de gen pe anii 2010-2015
1. Femeile și sărăcia; 2. Femeile și educația; 3. Femeile și sănătatea; 4. Violență împotriva femeilor; 5. Femeile și conflictele armate; 6. Femeile și economia; 7. Femeile și puterea, și participarea la luarea deciziilor; 8. Mecanisme instituționale; 9. Femeile și drepturile omului; 10. Femeile și mass-media; 11. Femeile și mediul; 12. Problemele fetelor (căsătorii și/sau nașteri timpurii).	Art. 6. Accesul egal la ocuparea funcțiilor publice; Art. 7. Egalitatea de șanse în domeniul electoral, în activitatea partidelor și a altor organizații social-politice; Art. 8. Egalitatea de șanse în mass-media; Art. 9. Accesul egal la angajare; Art. 10. Cooperarea angajatorului cu angajații și cu reprezentanții sindicatelor; Art. 12. Accesul egal la activitatea de întreprinzător; Art. 13. Accesul egal la educație; Art. 14. Accesul egal la sănătate;	1. Sfera ocupării forței de muncă și migrației de muncă; 2. Sfera bugetării; 3. Sfera participării la procesul decizional public și politic; 4. Sfera protecției sociale și familiei; 5. Sfera sănătății; 6. Sfera educațională; 7. Sfera violenței și traficului de ființe umane; 8. Sfera creșterii nivelului de conștientizare publică.

Analiza situației privind egalitatea de gen se efectuează în baza datelor statistice dezagregate pe sex și a indicatorilor de gen, elaborați pe toate domeniile prezentate mai sus. În Anexa 1, sunt prezentate datele Biroului Național de Statistică privind situația economico-socială a femeilor și bărbaților, la sfârșitul anului 2015, la nivel de țară. Iar în Boxa 1 este prezentă sinteza datelor segmentelor problematice privind egalitatea de gen.

Segmente problematice privind egalitatea de gen în Republica Moldova – sinteza datelor (2015)

Abilitarea politică - Participarea femeilor la procesul decizional public și politic

- Deputați în Parlament – 21,7%;
- Miniștri – 25%;
- Primari -20,5%;
- Consilieri raionali – 18,6%,
- Consilieri locali – 30%.

Participare economică și oportunități

- Ponderea femeilor de afaceri (manageri și coproprietari de afaceri) în numărul total al oamenilor de afaceri din Republica Moldova este de 27,5%, în timp ce doar 5% dintre acestea sunt întreprinderi mari.
- Progrese semnificative s-au înregistrat la remunerarea muncii – salariul femeilor, în raport cu cel al bărbaților, fiind de 88% în ultimii 2 ani.

Violența în familie

- Aproximativ 27% dintre femei au fost expuse violenței de la vârsta de 15 ani.
- Victimele violenței casnice sunt femeile (44,5%) și copiii (45,3 %). Principalii agresori sunt soții (69%).
- Formele predominante de violență constă în violență fizică (77,7%), pedeapsă corporală a copiilor (51,3%), amenințări (47%), amenințare cu violența fizică (45,4%) și implicare forțată în contact (42,6%).

Gradul ridicat al sărăciei

- Rata sărăciei în rândul bărbaților a fost, în 2013, de 16,8% și-n rândul femeilor – 16,4%.
- Rata sărăciei este mai mare în gospodăriile formate dintr-o singură femeie în vârstă de peste 60 de ani.
- Diferența dintre mărimea pensiilor pentru femei și bărbați.

Datele actualizate pot fi consultate pe platforma on-line <http://genderpulse.md/ro>

Trei direcții strategice privind promovarea egalității de gen la nivel național și local în Republica Moldova

În baza datelor sintetizate la nivel național, se pot identifica trei direcții strategice privind realizarea egalității de gen și anume:

Direcții strategice privind egalitatea de gen

1. Egalitatea, participarea politică și reprezentarea în procesele de luare a deciziilor;
2. Îmbunătățirea statutului economic al femeilor;
3. Ameliorarea condițiilor de trai prin consolidarea serviciilor publice ce țin de infrastructura de bază (drumuri, apă, canalizare); serviciile sociale, de îngrijire a sănătății și educație; eliminarea tuturor formelor de violență.

Care sunt competențele autorităților administrației publice locale în asigurarea egalității de gen conform cadrului legal al Republicii Moldova?

Cadrul legal	Prevederile legale privind atribuțiile și competențele în domeniul egalității de gen la nivel local
LEGEA cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați, nr. 5 din 09.02.2006	Art. 15. (f) Se abilitează cu atribuții în domeniul egalității între femei și bărbați autoritățile administrației publice locale (unitățile gender). Art. 20. Competența autorităților administrației publice locale (1) De competența autorităților administrației publice locale țin: a) asigurarea integrării principiului de egalitate între femei și bărbați în politici, programe, acte normative și investiții financiare la nivel local; b) monitorizarea implementării programelor, organizarea campaniilor de informare, a cercetărilor și a altor acțiuni privind egalitatea între femei și bărbați la nivel local; c) colaborarea cu organizațiile neguvernamentale, fundațiile, sindicatele, patronatul și organismele internaționale care contribuie la implementarea egalității între femei și bărbați; d) alte atribuții de domeniu, conform legislației. (2) În cadrul autorităților administrației publice locale (organele de asistență socială), funcționează unități gender. (3) Unitatea gender: a) prezintă propuneri de integrare a principiului egalității între femei și bărbați în politicile, programele și actele normative ale administrației publice locale, în bugetele unităților administrativ-teritoriale; b) colaborează cu organizații neguvernamentale și cu alte organizații în problema egalității între femei și bărbați;

Cadrul legal	Prevederile legale privind atribuțiile și competențele în domeniul egalității de gen la nivel local
	c) examinează petițiile persoanelor juridice și ale persoanelor fizice asupra cazurilor de discriminare după criteriul de sex; d) monitorizează activitatea administrației publice locale în domeniu; e) prezintă periodic autorităților administrației publice locale rapoarte despre lucrul efectuat; f) exercită alte atribuții de domeniu, conform legislației.
Legea nr. 71 din 14.04.2016 privind completarea și modificarea unor acte legislative	Art. X. – Legea nr. 5-XVI din 9 februarie 2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați, p.3. La articolul 7, alineatul (2) va avea următorul cuprins: „(2) Partidele politice sînt obligate să contribuie la asigurarea egalității de drepturi și de șanse între membrii săi femei și bărbați, respectînd o cotă minimă de reprezentare de 40% pentru ambele sexe la: a) asigurarea reprezentării în organele de conducere; b) reprezentarea femeilor și bărbaților în listele de candidați fără discriminare după criteriul de sex.”
LEGEA privind administrația publică locală, nr. 436 din 28.12.2006	Art. 14. Competențele de bază ale consiliilor locale: – al. (2), lit.o¹. Asigură integrarea și implementarea principiului egalității între femei și bărbați în politici, programe, acte normative și investiții financiare la nivel local și aprobă programe și contribuie la organizarea campaniilor de informare în acest domeniu în condițiile legii (Art. 14 al. (2), lit.o¹) introdus prin LP71 din 14.04.16, MO140-149/27.05.16 art. 291]); – al. (2), lit.z¹. Dispune consultarea publică a proiectelor de decizii în problemele de interes local, care pot avea impact economic, de mediu și social (asupra modului de viață și drepturilor omului, asupra culturii, sănătății și protecției sociale, asupra colectivităților locale, serviciilor publice), precum și în alte probleme care preocupă populația sau o parte din populația unității administrativ-teritoriale ([Art. 14 al. (2), lit.z¹) introdusă prin LP72 din 04.05.10, MO94-97/11.06.10 art. 270]).

Cadrul legal	Prevederile legale privind atribuțiile și competențele în domeniul egalității de gen la nivel local
LEGEA pentru aprobarea Strategiei naționale de descentralizare și a Planului de acțiuni pentru anii 2012–2018, nr. 168 din 05.04.2012. (modificată prin LP168 din 15.07.16, MO293-305/09.09.16 art. 620)	V. Democrație, etică, drepturile omului și egalitate de gen. Egalitatea de gen și drepturile femeilor – să se stabilească un set de măsuri prioritare, relevante pentru Strategia de descentralizare, cum ar fi: ajustarea cadrului legal intern la Legea nr. 5-XVI cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați și la standardele și mecanismele de asigurare a oportunităților egale pentru femei și bărbați, promovarea participării femeilor la procesul decizional de interes public, consolidarea mecanismului instituțional de asigurare a egalității între femei și bărbați la nivel central și local etc. Anexa nr. 3. Concept privind abordarea politicilor de descentralizare prin prisma egalității de gen reflectă subiecte raportate la: – abordarea politicilor prin prisma egalității de gen; – integrarea dimensiunii de gen; – analiza din perspectiva de gen; – bugetarea sensibilă la dimensiunea de gen (GRB).

Cum se realizează integrarea egalității de gen în strategiile de dezvoltare locală

În conformitate cu principiul abordării integratoare a egalității de gen definite de organismele internaționale, aceasta trebuie să se regăsească în toate documentele de politici, strategii, programe, proiecte, decizii, măsuri, acțiuni etc., la toate nivelele decizionale. Astfel, în cadrul proceselor decizionale pe **dimensiunea verticală** sau printr-o abordare „de sus în jos”, printre principalele documente de politici, care inițiază integrarea și promovarea aspectelor de gen, se regăsesc strategiile de dezvoltare naționale, regionale și locale.

Schematic, ierarhia strategiilor de dezvoltare se prezintă în figura 1.1:

Pe plan mondial, în noua Agendă de Dezvoltare Sustenabilă 2030 a ONU, stabilită în cadrul Sesiunii a 59-a a Adunării Generale a ONU din 12 august 2015, din *17 obiective globale*, obiectivul strategic nr.5 continuă eforturile întreprinse până în prezent și vizează: „*Realizarea egalității de gen și abilitarea tuturor femeilor și fetelor*”, care prevede 9 ținte complexe și multidimensionale.

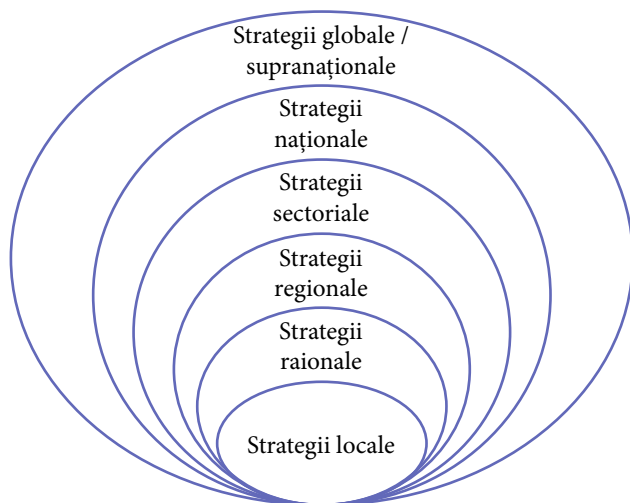

Figura 1.1. Ierarhia strategiilor de dezvoltare.

Pe plan național, în cadrul strategiei „Moldova 2020”, sunt stabilite obiectivele strategice, care vizează prioritățile naționale de dezvoltare social-economică.

Pe plan sectorial, autoritățile publice centrale au definit programele de dezvoltare a sectorului (educația, ocrotirea sănătății, asistența socială, protecția muncii, protecția mediului etc.) cu specificarea acțiunilor și măsurilor necesare de realizat până la sfârșitul anului 2020.

Pe plan regional, Agenție de Dezvoltare Regională a elaborat Strategia Națională de Dezvoltare Regională (SNDR), principalul document de planificare a dezvoltării regionale în Republica Moldova. SNDR este un document de politică publică, ce descrie și analizează situația existentă în domeniu, identifică viziunea și obiectivele strategice de dezvoltare regională în perspectiva anului 2020.

Pe plan local, autoritățile publice locale, de nivelul I și nivelul II, din Republica Moldova au elaborat strategiile de dezvoltare specifice localităților, prin identificarea potențialului de dezvoltare și a priorităților strategice până în anul 2020.

Referindu-ne la strategiile de dezvoltare locale, conform SNDR, în perioada 2018-2020 de implementare, politica de dezvoltare regională în Republica Moldova se va realiza printr-un *proces intersectorial integrat și unitar de planificare, gestionare și coordonare*. Procesul de dezvoltare regională va fi intercorelat cu prevederile Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană, semnat la 27 iunie 2014, la Bruxelles, cu Programul de guvernare și documentele de politici sectoriale. Schematic, acest proces va avea următoarea configurație:

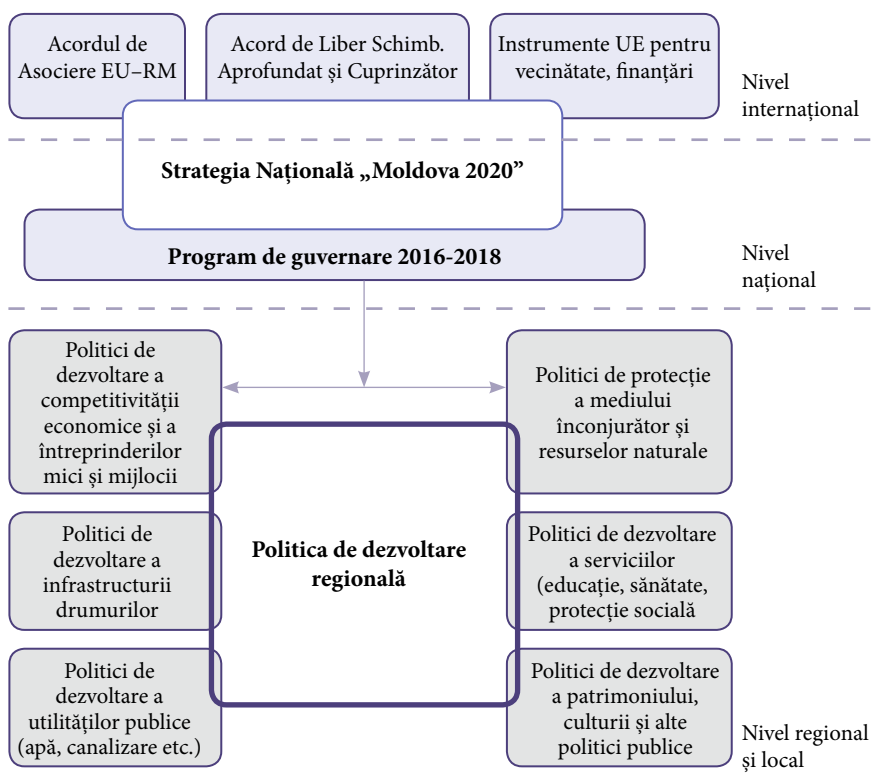

Figura 1.2. Conexiuni strategice ale politicilor de dezvoltare

Sursa: Strategia Națională de Dezvoltare Regională 2016-2020, p. 46

Care este situația actuală privind promovarea egalității de gen la nivel regional și local?

Strategia Națională de Dezvoltare Regională (SNDR) constituie punctul de referință al strategiilor de dezvoltare regională a regiunilor de dezvoltare Nord, Centrul, Sud și UTA Găgăuzia și reprezintă punctul de reper al tuturor proiectelor de dezvoltare regională destinate realizării priorităților stabilite.

SDR 2016-2020	SDR Centru	SDR Nord	SDR Sud
Obiectivul general			
Dezvoltare durabilă și echilibrată în toate regiunile	Dezvoltarea echilibrată a localităților prin stimularea competitivității economice și asigurarea accesului populației la servicii și utilități publice calitative	Cooperare pentru dezvoltarea echilibrată și durabilă a Regiunii de Dezvoltare Nord	Dezvoltarea echilibrată și durabilă a Regiunii Sud
Obiective specifice			
1. Accesul asigurat la servicii și utilități publice calitative	1. Îmbunătățirea accesului la servicii și utilități publice de calitate	1. Accesul asigurat la servicii și utilități publice calitative.	1. Asigurarea accesului la servicii și utilități publice de calitate
2. Creștere economică sustenabilă în regiuni	2. Valorificarea potențialului economic și creșterea competitivității regionale	2. Creștere economică sustenabilă în RDN.	2. Creșterea economică echilibrată și durabilă
3. Guvernanță îmbunătățită în domeniul dezvoltării regionale	3. Consolidarea unei bune guvernante regionale	3. Guvernanță îmbunătățită în domeniul dezvoltării regionale.	3. Consolidarea guvernantei regionale

Evaluarea strategiilor regionale scoate în evidență corelarea obiectivelor generale și specifice, fiind centrate pe trei direcții specifice:

1. Asigurarea accesului la servicii și utilități publice de calitate;
2. Creștere economică sustenabilă;
3. Consolidarea și îmbunătățirea guvernantei regionale.

În baza evaluării conținutului obiectivelor generale și specifice din cadrul strategiilor de dezvoltare regională a Republicii Moldova și a analizei datelor privind direcțiile strategice de promovare a egalității de gen, sintetizate la nivel național, prezentate în **Boxa 2**, constatăm similitudinea acestora. Altfel spus, direcțiile strategice de promovare a egalității de gen stau la baza realizării și sporesc eficacitatea obiectivelor specifice de dezvoltare regională.

Corelarea obiectivelor specifice privind dezvoltarea socio-economică și a direcțiilor strategice privind egalitatea de gen în Republica Moldova

Obiectivele specifice din SNDR, SDR Nord, SDR Centru, SDR Sud		Direcții strategice privind egalitatea de gen
1. Consolidarea și îmbunătățirea guvernanței regionale;	↔	1. Egalitatea, participarea politică și reprezentarea în procesele de luare a deciziilor;
2. Creșterea economică sustenabilă;	↔	2. Îmbunătățirea statutului economic al femeilor;
3. Asigurarea accesului la servicii și utilități publice de calitate;	↔	3. Ameliorarea condițiilor de trai prin consolidarea serviciilor publice privind infrastructura de bază (drumuri, apă, canalizare); serviciile sociale, de îngrijire a sănătății și educație; eliminarea tuturor formelor de violență.

Critica adusă strategiilor regionale rezidă în faptul că nu s-au făcut referiri la problematica egalității de gen nici în partea de analiză a situației social-economice a regiunii (chiar dacă Biroul Național de Statistică a publicat, în 2012, raportul privind „*Femei și bărbați în Republica Moldova. Analiză în aspect teritorial*”), nici în ceea ce privește obiectivele și măsurile pe termen mediu.

Doar în *Strategia de Dezvoltare Regiune Centru* au fost menționate două direcții orizontale, printre care și cea cu referința la egalitatea de șanse:

1. Direcția orizontală (DO1) – Dezvoltarea durabilă integrată (mediu și schimbări climatice);
2. Direcția orizontală 2 (DO2) – Promovarea incluziunii sociale și egalității de șanse (integrarea socială a comunităților și grupurilor vulnerabile).

Abordarea integratoare a egalității de gen, pe cele două dimensiuni la nivelul regional și local, presupune:

- **Dimensiunea verticală** constă în asumarea clară a strategiei, ca un act de voință politică, în implicarea structurilor și a actorilor de decizie în toate etapele procesului de reformă economico-socială, în utilizarea unor instrumente specifice și-n stabilirea responsabilităților bine definite, atribuite unor actori determinați;
- **Dimensiunea orizontală** se raportează la nivelul de dezvoltare al capacităților de infrastructură (utilitățile de transport, de comunicații etc.) și al celor privind resursele necesare (umane, materiale, financiare, informaționale).

Lipsa aspectelor de gen în Strategiile regionale au afectat calitatea strategiilor raionale și locale, iar evaluarea acestora (7 strategii raionale – *Edineț, Rezina, Nisporeni, Orhei, Anenii Noi, Hîncești, Cahul* și 4 strategii orășenești – *Ungheni, Florești, Soroca, Strășeni*) reflectă nerespectarea cadrului legal privind promovarea egalității de gen existent încă din anul 2006.

Din evaluarea strategiilor regionale și locale, reies trei probleme majore:

1. Absența conștientizării problematicii inegalității de gen existente;
2. Absența referințelor la necesitatea promovării egalității de gen;
3. Lipsa datelor statistice dezagregate pe sex și a indicatorilor sensibili la dimensiunea de gen.

Trebuie menționat că în Strategia Națională de Dezvoltare Regională este specificat faptul că configurația cadrului instituțional și spectrul atribuțiilor și responsabilităților instituțiilor implicate în proces urmează să fie modificate și completate în conformitate cu prevederile cadrului legislativ și normativ modificat și ajustat².

În acest context, în procesul modificărilor și completărilor propuse, se impune integrarea aspectelor de gen pe **dimensiunea orizontală** a tuturor politicilor, programelor, proiectelor de dezvoltare, la nivel regional și local astfel, încât să fie încadrate obiectivele strategice de asigurare a egalității de șanse între femei și bărbați, conform prevederilor legislației în vigoare (Legea Republicii Moldova nr. 5 din 09.02.2006 și Legea cu privire la asigurarea egalității, nr.121 din 25.05.2012) și angajamentelor asumate în acordurile semnate de Republica Moldova cu organismele internaționale.

² Strategia Națională de Dezvoltare Regională 2016-2020, p. 46.

În ce constă procesul de integrare a perspectivei de gen în politicile publice la nivel local?

Procesul de integrare a perspectivei de gen prezumă un ciclu cu mai multe etape: planificare, implementare, monitorizare și evaluare. Ciclul integrării perspectivei de gen prezentat poate fi raliat la diferite procese sau activități ce țin de elaborarea politicilor. Totodată, fiecare etapă a ciclului de integrare conține elementele necesare realizării, incluzând metodele și instrumentele specifice etapei, astfel:

Ciclul integrării perspectivei de gen

Etapă	Setul de instrumente
Definirea/ identificarea	• Statistica de gen • Analiza de gen • Evaluarea impactului de gen • Consultarea cu părțile interesate și prioritizarea măsurilor și acțiunilor
Planificarea/ formularea politicilor	• Bugetarea sensibilă la gen • Achizițiile sensibile la gen • Indicatorii de gen
Acțiunea	• Realizarea programelor și acțiunilor sensibile la gen • Transformarea instituțională • Creșterea gradului de conștientizare
Verificarea	• Monitorizarea • Evaluarea

Sursa: A practical guide to integrating the gender perspective into a policy/programming cycle.
<http://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/what-is-gender-mainstreaming>

În cazul autorităților publice locale, promovarea egalității de gen este determinată de nevoile concrete ale femeilor, bărbaților, fetelor și băieților din localitatea respectivă (sat, oraș, raion). Promovarea egalității de gen implică elaborarea politicilor publice locale pe dimensiunea „de jos în sus”, care presupun următoarele condiții:

- **Planificarea acțiunilor de gen la nivel local.** Politicile naționale oferă indicații importante privind dezvoltarea socio-economică și de creștere. Însă, nu includ toate realitățile specifice și circumstanțe ale cetățenilor în diferite localități. APL -urile sunt mandatate să dezvolte politici locale, menite să reflecte situații socio-economice specifice;

- **Cunoașterea aspectelor de gen.** Pentru cunoașterea adecvată a aspectelor de gen, este necesară, în primul rând, aprecierea beneficiilor pentru femei și bărbați, fete și băieți cu impact asupra situației politice, sociale și economice, asupra localității;
- **Sensibilizarea și conștientizarea aspectelor de gen.** Cunoașterea trebuie să fie însoțită de o capacitate de analiză și prioritizare a obiectivelor, pentru a pune în funcție proiecte și programe eficiente, care au drept scop abordarea inegalităților bazate pe gen. Primul pas de consolidare a capacităților vizează sensibilizarea oficialilor locali, la toate nivelurile, în toate birourile, precum și conștientizarea modului în care instituțiile, sistemele, procesele, relațiile și politicile sunt bazate pe idei și stereotipuri despre rolurile diferite și inegale privind responsabilitățile femeilor și bărbaților.
- **Dorința politică.** Întotdeauna este dificilă luarea deciziei de plasare a „voinței politice” ca o pre-condiție! Voința politică relevă că liderii politici înțeleg că egalitatea de gen este o prioritate pe agendele politice. Este important să se facă distincția dintre voința politică și voința birocratică. Ambele necesită conducere și impunere, dar voința politică denotă că leadershipul prioritizează egalitatea de gen în procesele politice, în timp ce voința birocratică înseamnă că conducerea angajează resursele necesare pentru a asigura și aplica integrarea dimensiunii de gen în toate politicile, programele și procesele guvernamentale.

Formarea bazei de date statistice dezagregate pe sex și a indicatorilor sensibili la gen

Promovarea egalității de gen nu poate fi realizată fără baza de date statistice dezagregate pe sex. Existența bazei de date, precum și a indicatorilor sensibili la dimensiunea de gen permit evaluarea situației reale raportate la beneficiarii femei, bărbați, fete și băieți în toate sferile sociale și economice, dar și urmărirea progresului, analiza și evaluarea impactului al acțiunilor întreprinse.

Formarea bazei de date a indicatorilor statistici sensibili la gen, la nivelul APL-urilor, poate fi efectuată în baza Sistemului de clasificare adoptat la recomandarea Națiunilor Unite, conform domeniilor prioritare determinate în baza Platformei de Acțiune de la Beijing (1995), reflectat în „*Ghidul utilizatorului cu privire la statistica de gen*”, publicat în anul 2008³ de către BNS.

³ Ghidul utilizatorului cu privire la statistica de gen”, disponibil: http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Gender/Gen_Guide_2008.pdf

De asemenea, în Republica Moldova, a fost elaborat *Setul armonizat de indicatori de dezvoltare sensibili la dimensiunea de gen*, în contextul ODM, cu suportul conceptual al Fondului Națiunilor Unite de Dezvoltare pentru Femei⁴. Setul armonizat este structurat în funcție de obiectivele de dezvoltare ale mileniului și țintele stabilite pentru R. Moldova, cuprinzând, **în total, 186 de indicatori**, grupați pe domenii, precum: nivelul de trai; educația; participarea la viața publică și politică; protecția socială; combaterea violenței; sănătatea; mediul și ocuparea în câmpul muncii. Astfel, începând cu anul 2010, Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova prezintă rapoarte în sferele menționate anterior, ceea ce simplifică activitatea de evaluare și raportare, precum și constituie baza de date în elaborarea politicilor publice.

Statistica datelor dezagregate pe sex și a indicatorilor sensibili la dimensiunea de gen trebuie să fie utilizată la fiecare etapă a ciclului integrării perspectivei de gen în elaborarea politicilor: identificarea, formularea politicilor, implementarea și monitorizarea. Exemple de indicatori sensibili la gen și corelarea acestora cu direcțiile și obiectivele strategiilor de dezvoltare locale, dar și bugetarea sensibilă la gen, sunt prezentate în **Anexa 4** și **Anexa 5**.

Secțiunea aplicativă privind integrarea aspectelor de gen în politici și strategii locale

Exemplul 1. Reprezentarea femeilor în procesele de luare a deciziilor

Pornind de la evaluarea strategiilor regionale și locale, precum și de la problemele identificate ce țin de lipsa datelor statistice dezagregate pe sex, în prezent, integrarea egalității de gen poate fi realizată, în primul rând, pe segmentul – *Reprezentarea femeilor în procesele de luare deciziilor*.

Astfel, în cadrul strategiilor locale, măsurile ce țin de consultarea de către populație a diverselor politici, programe și a proiectelor bugetare anuale

⁴ Biroul Național de Statistică: Set armonizat de indicatori de dezvoltare sensibili la dimensiunea de gen în contextul Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului. Disponibil: http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Set_armoniz_indic/1_full_RO_final_publicata.pdf

trebuie să fie completate cu mențiunea că participarea la consultările publice trebuie să includă cel puțin 50% femei. Dimensiunea de jos în sus, în acest exemplu, este prezentată în următorul tabel:

Identificarea problemei Situția actuală	– Reprezentarea insuficientă a femeilor la procesele decizionale locale; – x% femei participă la consultări publice (lipsa datelor).
Indicatorii	– Numărul “x” de politici, proiecte, programe consultate cu cetățenii localității; – Participarea a cel puțin 50% femei la toate consultările.
Acțiunea	– Proiectul bugetului consultat cu cetățenii (femei și bărbați); – Consultarea proiectelor și a programelor investiționale, de infrastructură etc.
Obiectivul specific la nivel local	– APL va consolida capacitățile și va promova participarea activă a femeilor și bărbaților la luarea deciziilor la nivel local.
Direcția strategică la nivel local, regional, național	– Consolidarea guvernancei locale.
Scopul strategic local, național, internațional	– Abilitarea (împuternicirea) politică a femeilor; – Creșterea reprezentării femeilor în procesul luării deciziilor.

Introducerea unor astfel de modificări va contribui la obținerea unor rezultate sau efecte pozitive la nivel local, regional, național, dar și asupra poziției Republicii Moldova pe plan mondial, prin:

1. Prioritizarea acțiunilor APL în sferile cu impact mai mare asupra necesităților femeilor, bărbaților, fetelor și băieților din localitate;
2. Consolidarea guvernancei locale și creșterea sprijinului politic pentru APL;
3. Împuternicirea și încurajarea femeilor privind participarea activă în dezvoltarea localității și crearea condițiilor de trai mai bune.

IMPORTANT! În baza experienței internaționale privind procesele de consultări cu participarea femeilor, trebuie precizat un aspect important, care vizează stabilirea **zilei, orei și a locului** de consultări publice cu participarea femeilor. Stabilirea consultărilor în timpul orelor de seară, când femeile sunt preocupate cu gospodăria, copiii sau munca de îngrijire, conduce la participarea redusă a acestora, deci, la nerespectarea condiției de participare egală.

Exemplul 2. Abilitarea politică a femeilor

Situația și dinamica privind reprezentarea femeilor în funcții de conducere în administrația publică locală pe țară sunt prezentate în tabelul următor:

Dinamica reprezentării femeilor la nivelul APL

Anul alegerilor locale	Reprezentarea femeilor (%) alese primar	Reprezentarea femeilor (%) alese consilieri raionali	Reprezentarea femeilor (%) alese consilieri locali
2007	18,1	13,2	26,5
2011	18,5	17,4	28,6
2015	20,5	18,6	29,9

Obiectivul strategic privind creșterea reprezentării femeilor în funcții de conducere la nivelul APL-urilor depinde de ciclul electoral și de situația concretă din fiecare localitate. Astfel, în Republica Moldova, alegerile locale viitoare vor avea loc în anul 2019 și 2023, iar rezultatele sunt dependente de voința politică, conștientizarea problematicii și intensitatea promovării egalității de gen la toate nivelele.

În acest sens, fiecare localitate poate determina obiectivele proprii și completa strategiile actuale astfel, încât scrutinele electorale locale, organizate în anii menționați, să sporească procentul reprezentării femeilor alese în funcții de conducere.

Dimensiunea de jos în sus, prezentată în acest exemplu, este următoarea:

Identificarea problemei	– Reprezentarea insuficientă a femeilor în funcții de conducere locale;
Situația actuală	– x% de femei în funcții de conducere: primar, consilier local.
Indicatorii	– Creșterea numărului de femei în partidele politice cu x%; – x% de femei înregistrate în calitate de candidați la funcții de conducere; – x% de femei în consiliul local alese în anul 2019.
Acțiunea	– Promovarea și creșterea numărului femei atrase în partidele politice; – Susținerea prin sporirea numărului de femei instruite pentru funcții de conducere; – Asigurarea reprezentării egale a femeilor în dezbaterile politice.

Obiective specifice la nivel local	– Fortificarea capacităților instituțiilor locale și dezvoltarea comunitară; – APL va consolida capacitățile și va promova participarea activă a femeilor și bărbaților la luarea deciziilor la nivel local; – Dezvoltarea sectorului asociativ prin promovarea dialogului; – Implicarea tinerilor în procesul de luare a deciziei.
Direcția strategică la nivel local, regional, național	– Consolidarea capacităților și managementului autorităților locale; – Implicarea comunității în procesul de guvernare locală.
Scopul strategic local, național, internațional	– Abilitarea (împuternicire) politică a femeilor; – Sporirea reprezentării femeilor în procesul de luare a deciziilor.

Exemplul 3. Abilitarea economică a femeilor

În strategiile raionale și orășenești analizate, am identificat direcțiile strategice privind creșterea economică locală. Se cunoaște că principalul obiectiv de dezvoltare economică se raportează la ocuparea locurilor de muncă, iar majorarea numărului de femei ocupate în diferite sectoare economice reprezintă obiectivul strategic al promovării egalității de gen.

Astfel, obiectivele strategice privind creșterea economică trebuie să fie completate cu sporirea numărului de femei ocupate sau diminuarea șomajului în rândul femeilor din localitate. În acest caz, fiecare localitate își poate determina obiectivele proprii și completa strategiile actuale astfel, încât să sporească numărul de femei ocupate și al femeilor-întreprinzător.

Dimensiunea de jos în sus și promovarea egalității de gen privind abilitarea economică în acest exemplu, pot fi următoarele:

Identificarea problemei Situția actuală	– % femeilor neangajate în câmpul muncii; – % femeilor angajate în industrie, agricultură; – % femeilor antreprenori; – % câștigurilor/salariului mediu în mediul rural pentru femei; – x% femei necesită instruire.
Indicatorii	– Creșterea numărului de femei angajate cu x%; – x% de femei înregistrate în calitate de antreprenor; – x% de femei instruite în programele de educație antreprenorială.
Acțiunea	– Programe de dezvoltare și promovare a afacerilor în rândul tinerilor (femei și bărbați);

	– Proiecte și programe de educație antreprenorială în rândul femeilor; – Formarea antreprenorilor locali prin instruire (% de femei) – Crearea asociației de antreprenori femei; – Instruirea femeilor tinere (mame fără studii; de exemplu, în sfera asistenței sociale și asigurarea cu locul de muncă în calitate de asistent social după expirarea concediului de maternitate); – Desfășurarea expozițiilor periodice tematice pentru femei.
Obiective specifice la nivel local	– Dezvoltarea culturii antreprenoriale în mediul de afaceri, inclusiv în rândul femeilor; – Stimularea programelor de instruire profesională și promovarea culturii antreprenoriale; – Susținerea agenților economici prin oferirea suportului logistic și informațional.
Direcția strategică la nivel local, regional, național	– Dezvoltarea resurselor umane; – Creșterea competitivității economice a raionului; – Fortificarea capacităților instituțiilor locale și dezvoltarea economică; – Valorificarea rațională a resurselor locale și atingerea unui nivel înalt de dezvoltare economică (forța de muncă ocupată).
Scopul strategic local, național, internațional	– Abilitarea (împuternicire) politică a femeilor; – Creșterea reprezentării femeilor în mediul de afaceri; – Sporirea independenței financiare a femeilor și egalitatea la remunerare.

Exemplul 4. Îmbunătățirea condițiilor de trai prin consolidarea serviciilor publice privind infrastructura de bază (drumuri, apă, canalizare); serviciile sociale, de îngrijire a sănătății și educație; eliminarea tuturor formelor de violență.

Din sondajele de opinie realizate în mai multe localități din Republica Moldova, pe un eșantion reprezentat de 56,6% femei și 43,3% bărbați (Anexa 2), reiese că cele mai importante servicii publice comunitare sunt:

- Drumurile, străzile amenajate și în stare bună (consideră 53% dintre cei chestionați);
- Sistemul de canalizare centralizat în stare bună (39%);
- Colectarea și depozitarea deșeurilor menajere (37%);
- Sistemul de gaze centralizat (29%);
- Iluminarea stradală (24%) etc.

În acest caz, fiecare localitate își poate determina obiectivele proprii și completa strategiile actuale astfel, încât să sporească numărul beneficiarilor femeii, copii, bătrâni și persoane cu dizabilități, care vor avea acces la străzi amenajate, la alimentare centralizată cu apă, cu gaze și la iluminare stradală. Astfel, concomitent cu realizarea obiectivelor strategice de îmbunătățire a infrastructurii, va fi atins și obiectivul privind condițiile de trai ale femeilor, bătrânilor, copiilor și ale gospodăriilor conduse de femei.

Identificarea problemei Situția actuală	– Numărul, %, distribuția și densitatea populației pe sexe, grupe de vârstă, arie geografică și pe sectoare din mediul rural; – Numărul gospodăriilor conduse doar de femei; numărul persoanelor întreținute, copii, bătrâni, persoane cu dizabilități; – Rezervele și caracteristicile locuințelor pe regiune și pe gospodării conduse de femei, respectiv de bărbați; – Proprietatea asupra gospodăriei, pe zone ale localității și în funcție de sexul capului gospodăriei; – Folosirea timpului pentru activitățile casnice (colectarea de apă, combustibil, hrană), pe regiune și în funcție de sexul capului gospodăriei.
Indicatorii	– x% de drumuri sau trotuare reparate pe străzi, cu școli, grădinițe, spitale, alte instituții; – Creșterea numărului străzilor iluminate (cu x%) unde numărul beneficiarilor femeii, copii, bătrâni, persoane cu dizabilități este mare (x locuitori); – Creșterea numărului străzilor (cu x%) cu rețelele de apeduct și canalizare, unde numărul gospodăriilor sărace sau conduse de femei și a beneficiarilor femeii, copii, bătrâni, persoane cu dizabilități este mare (x locuitori).
Acțiunea	– Reabilitarea rețelilor de drumuri și trotuarelor în zonele localității cu acces sporit de către beneficiari: femei, copii, bătrâni, persoane cu dizabilități; – Renovarea și extinderea rețelilor de apeduct și canalizare prioritar pentru străzile unde numărul gospodăriilor sărace sau conduse de femei, al femeilor, bătrânilor, copiilor, persoanelor cu dizabilități este mai mare decât în alte zone ale localității; – Iluminarea stradală a cartierelor cu acces sporit de către beneficiari: femei, copii, bătrâni, persoane cu dizabilități.
Obiectivele specifice la nivel local	– Infrastructura tehnico-edilitară și socială; – Dezvoltarea infrastructurii de utilități publice și de acces la obiectele cu menire economică și socială.

Direcția strategică la nivel local, regional, național	– Dezvoltare comunitară durabilă; – Reabilitarea infrastructurii de bază și asigurarea eficienței energetice în scopul furnizării unor servicii de calitate (infrastructura drumurilor, apă, salubritate, eficiență energetică); – Redresarea infrastructurii fizice și tehnico-edilitare și accesibilității la serviciile conexe; – Sporirea calității vieții populației raionului prin dezvoltarea unui cadru propice de prestare a serviciilor publice.
Scopul strategic local, regional național, internațional	– Asigurarea accesului la servicii și utilități publice de calitate; – Îmbunătățirea condițiilor de trai prin consolidarea serviciilor publice privind infrastructura de bază); serviciile sociale, de îngrijire a sănătății și educație; eliminarea tuturor formelor de violență.

Cum poate fi realizată corelarea obiectivelor din politici și strategii locale cu bugetarea bazată pe performanță sensibilă la gen?

Cadrul legal existent privind elaborarea strategiilor de dezvoltare, planurilor de acțiuni, conexiunea cu Cadrul Bugetar pe Termen Mediu și bugetarea bazată pe performanță permit realizarea conexiunilor strategice prin intermediul obiectivelor și al indicatorilor de performanță. Iar conexiunile strategice dintre strategiile de dezvoltare națională, regională, sectorială și bugetele naționale și locale poate fi prezentat schematic astfel:

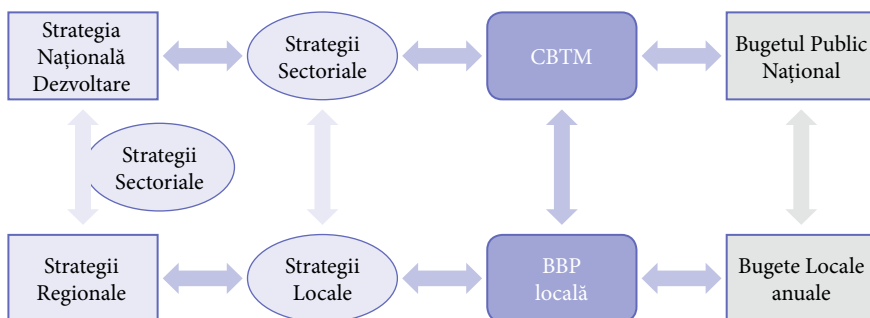

Figura 1.3. Conexiuni strategice

Sursa: elaborat de autor

În cazul unei planificări strategice corecte, din punct de vedere structural și al conținutului cu privire la costurile proiectelor eşalonate pe ani, poate fi ușor realizată prin transpunerea în bugetele locale a obiectivelor din strategiile locale, regionale și naționale.

Exemplul simplificat al corelării măsurilor prevăzute în Planul de Acțiuni din Strategia de dezvoltare a orașului cu procesul de bugetare pe programe bazat pe performanță

În cazul în care, în Planul de Acțiuni din cadrul strategiei de dezvoltare a orașului, pentru Direcția strategică „Dezvoltare Comunitară durabilă la acțiunile”, la obiectivul strategic 1. „Dezvoltarea infrastructurii tehnico-edilitare și sociale prevăzute” sunt prevăzute acțiuni concrete cu costuri, perioadă, responsabili, sursele de finanțare și indicatorii, atunci acestea pot fi revizuite și completate cu aspecte de gen, după cum urmează:

Planul de acțiuni.

Obiectivul strategic 1. „Dezvoltarea infrastructurii tehnico-edilitare și sociale prevăzute”

Acțiunea prevăzută în strategie// Integrarea aspectelor de gen	Costuri	Perioada de implementare	Responsabili// surse de finanțare	Indicatori
Reabilitarea rețelelor de drumuri și trotuarelor	30 mln. dolari	2017-2019	APL, CR, SA Drumuri Surse externe	Reparația a 90 km de drum
Reabilitarea drumurilor și a trotuarelor în fața grădiniței, școlii, spitalului				
Iluminarea stradală a cartierelor noi	1,5 mln lei	2015-2018	APL, Red Nord Fonduri externe	15 km de linii electrice
Iluminarea cartierului „X”, unde numărul beneficiarilor femei, bătrâni, persoane cu dizabilități este ridicat, comparativ cu alte cartiere				
Renovarea și extinderea rețelelor de apeduct și canalizare	60 mln lei	2015-2020	APL, SA Servicii comunale Buget local, fonduri externe	10 km de rețele de canalizare
Renovarea și extinderea pentru cartierul „X”, unde numărul beneficiarilor femei, bătrâni, persoane cu dizabilități este ridicat, comparativ cu alte cartiere				

De asemenea, atât în cadrul elaborării strategiilor, programelor, proiectelor locale, cât și al bugetelor anuale, integrarea egalității de gen trebuie să se bazeze pe analiza de gen și pe evaluare.

De altfel, există setul de întrebări esențiale care pot ajuta la elaborarea și la completarea Raportului cu privire la bugetarea pe programe, prezentate în **Anexa 3**.

Totodată, este evidentă necesitatea repartizării anuale a costurilor pentru perioada planificată astfel, încât, la elaborarea bugetelor anuale, să fie indicate sumele corespunzătoare pentru fiecare an în parte.

Elaborarea bugetului pe programe pentru anul 2017, coroborată cu Planul de Acțiuni din Strategia de dezvoltare a orașului, ar urma următoarea logică:

Propunere de buget pentru anul 2017 și estimări pe anii 2018-2019

APL	Florești	Cod
Instituție**	Direcția Transport Public și Căi de Comunicație	0184
Grupa principală	Transporturile, gospodăria drumurilor, comunicațiile și informatica	14
Grupa	Organe administrative	07
Programul	Dezvoltarea transporturilor și gospodăriei drumurilor	64
Subprogramul	Dezvoltarea drumurilor	02

I. A. INFORMAȚIE GENERALĂ

Scopul	Dezvoltarea infrastructurii tehnico-edilitare și sociale prevăzute <i>Infrastructura drumurilor publice locale dezvoltată menținută în condiții de maximă siguranță</i>
Obiectivele	Reabilitarea rețelelor de drumuri și trotuarelor 90 km către anul 2019. Creșterea numărului instituțiilor (grădinițe, școli, spital etc.) cu drumuri, trotuare reabilite și a cartierelor luminate, unde numărul beneficiarilor femeii, bătrâni, persoane cu dizabilități este ridicat, comparativ cu alte cartiere.
Descrierea succintă a subprogramului	Subprogramul conține activitățile ... elaborarea și implementarea strategiilor de dezvoltare a complexului de transport public local și a infrastructurii drumurilor în vederea eficientizării activității transportului public, optimizării și modernizării rețelei stradale.

I. B. INDICATORII DE PERFORMANȚĂ

Indicatorii	Denumirea	Codul	Unit. de măsură	2015	2016	2017	2018	2019
				aprobat	aprobat	proiect	estimat	estimat
Rezultatul	Ponderea drumurilor reparate cu suma totală la grupa principală.	x	%	x	x	33	33	33
	Coeficienții cu iluminarea		coef.			...		
Produsul	Reparația drumurilor	x	km	x	x	30	30	30
	Întreținerea și reparația canalizarea pluvială		buc	x	x	nr.	nr.	nr.
Eficiența	costul mediu de reparație a 1 m ² drum		lei			Σ	Σ	Σ
	costul mediu de reparație a unui corp de iluminat		lei			Σ	Σ	Σ

II. CHELTUIELI

Cheltuieli, total, mil.lei	2015/2016 aprobat...	2017 proiect					2018 estimat Total	2019 estimat Total
		Total	Compon. de bază	Mijloace speciale	Fonduri speciale	Surse externe		
63000,0		15	16	17	18	19	20	21
		21000,0	Σ	-	Σ	Σ	21000,0	21000,0

Integrarea egalității de gen în bugetarea pe programe de performanță presupune, în perioada inițierii, determinarea a cel puțin unui obiectiv sensibil la gen.

Concomitent, este necesară baza de date statistice și indicatorii sensibili la dimensiunea de gen specifice fiecărui sector sau domeniu bugetat, care vor permite atât formularea clară a scopului și obiectivelor, cât și determinarea indicatorilor de performanță.

PARTEA II.

Analiza de gen la nivelul APL

Ce este analiza de gen și care sunt obiectivele analizei de gen?

Analiza de gen

- este un instrument de evaluare a diferențelor dintre rolurile femeilor și bărbaților, diferitele niveluri de putere pe care le dețin, nevoile lor diferite, constrângerile și oportunitățile, precum și impactul acestor diferențe asupra vieții lor;
- un proces de colectare și analizare a informațiilor dezagregate pe sex, în scopul de a înțelege diferențele de gen.

Obiectivele analizei gender

- Creșterea nivelului de cunoaștere privind impactul genderului asupra bugetului și asupra finanțării politicilor;
- Responsabilizarea APC și APL pentru executarea obligațiilor privind asigurarea egalității de gen;
- Producerea schimbării în bugetarea și finanțarea politicilor pentru îmbunătățirea statutului socio-economic al femeilor.

Analiza de gen nu se poate face fără utilizarea de statistici dezagregate pe sex, adică statistici despre femei și bărbați, fete și băieți ca o categorie analitică. Ulterior, rezultatele dintr-o analiză de gen sunt comparate cu obiectivele privind egalitatea de gen. Acest lucru este, desigur, tot atât de important în sondaje, în analiza cost -beneficiu și în liniile directoare ale politicilor promovate.

CE competențe sunt necesare realizării unei analize de gen?

- cunoașterea principiilor/tehnicilor și instrumentelor analizei de gen;

- abilități de selectare a celui mai adecvat cadru/matrice cu randament înalt de soluționare a situațiilor de gen sensibile;
- abilități de interpretare cantitativă și calitativă a datelor dezagregate;
- competențe de formulare a deciziilor strategice.

CÂND facem analiza de gen?

Analiza de gen se poate face, în orice moment, când suntem în căutarea de modalități prin care să se înțeleagă mai bine situația în comunitate și când se dorește îmbunătățirea condițiilor în comunitate. Astfel, există, cu siguranță, o situație care prezintă mai multe momente oportune pentru efectuarea unei analize de gen în cadrul activităților/programelor ce țin de reducerea sărăciei, cum ar fi:

- în timpul proiectării inițiale a unui proiect;
- înainte de punerea în aplicare a unei politici;
- în timpul evaluării unui proiect sau a unei politici.

DE CE ar trebui să folosim analiza de gen, în activitatea noastră de reducere a sărăciei?

- Pentru a înțelege mai bine dimensiunile de gen ale sărăciei în comunitățile noastre.
- Pentru a promova egalitatea de gen, prin rezultatele vizibile ale muncii noastre.
- Pentru a evidenția barierele în participarea deplină a femeilor la dezvoltarea economică a comunității.
- Pentru a ne ajuta să găsim cele mai bune strategii și soluții de abordare a diferitelor nevoi ale bărbaților și femeilor, care trăiesc în sărăcie.

INSTRUMENTE DE ANALIZĂ DE GEN⁵

Ce întrebări adresăm?

Atunci când se decide ce întrebări să se adreseze într-o analiză de gen, trebuie luate în considerare următoarele:

- Scopul cercetării;
- Gradul de conștientizare de gen în rândul participanților;

⁵ Toby Goldberg Leong, Catherine Lang, Marina Biasutti. Gender Analysis Tools. http://ywcacanada.ca/data/research_docs/00000370.pdf

- Gradul de alfabetizare al participanților;
- Limite de timp și logistice.

Următorul cadru în trei etape include cea mai comună formă de analiză de gen utilizată în prezent. Fiecare pas descrie posibilele întrebări care pot fi adresate unei comunități, organizații, instituții sau unui program.

Cum găsim răspunsuri la întrebările noastre?

- Care sunt metodele care pot fi utilizate pentru a face analiza de gen?
- Cum vom proceda pentru a adresa întrebări și pentru a colecta informații?

Pentru a face o analiză de gen eficientă, pot fi utilizate metode tradiționale și non-tradiționale de colectare a datelor.

- Metodele tradiționale includ interviuri formale și sondaje, cartografierea și cercetări statistice.
- Metodele non-tradiționale pot include interviuri în teren și sesiuni de focus-grup, conversații informale, observarea comunității sau a practicilor organizaționale și alte metode.

Cel mai important lucru de reținut, atunci când faci o cercetare pentru analiza de gen în cadrul unei comunități, constă în faptul că toate cunoștințele necesare se află în interiorul comunității sau al organizației. Participanții sunt experți!

A: Întrebări despre roluri și activități

La această etapă, ne punem întrebarea:

CINE ȘI CE ACTIVITĂȚI FACE?

Ce fac bărbații și ce fac femeile?

Cum sunt realizate activitățile și unde?

Când facem Analiza de gen a unei comunități, ne-am putea întreba:

- Ce rol joacă bărbații și femeile în comunitate?
- Al cui lucru este remunerat?
- Cine are grijă de copii și face alte activități de familie („muncă reproductivă”)?
- Câte ore pe zi sunt cheltuite pe munca de îngrijire a casei și familiei?
- Ce număr de ore sunt cheltuite pentru munca neplătită, prost plătită sau pe muncă „subevaluată”?
- Există un membru al familiei implicat într-o organizație a comunității sau în muncă de voluntariat? Cine? Pentru câte ore pe săptămână?

Atunci când faci Analiza de gen a unui program de reducere a sărăciei (infrastructură drumurilor, apa și canalizare ș.a.) sau o politică, ne-am putea întreba:

- Ce rol joacă bărbații și femeile în program?
- Programul sau politica schimbă modul de activitate al bărbaților sau al femeilor, și cum?
- Programul sau politica aduce o creștere sau o scădere a volumului de muncă (de reproducere sau productivă) pentru femei sau pentru bărbați?

Secțiunea aplicativă privind metodele utilizate în analiza de gen în cadrul unei comunități

Metode de cercetare pentru întrebările despre roluri și activități

A: Calendarul activităților

Această metodă poate fi utilizată individual sau în grup și se poate face atunci când este cercetată o comunitate, un cartier, o organizație sau un program. Această activitate în sine constituie o experiență de învățare, atât pentru cercetător, cât și participant, deoarece permite unei persoane să vizualizeze modul în care este cheltuit timpul și modul în care rolurile sunt împărțite între bărbați și femei. Cereți participanților să cartografieze/să stabilească calendarul activităților realizate în timpul unei zile/săptămâni, cu indicarea timpului aproximativ (în ore) petrecut pentru această activitate. În acest scop, pot fi utilizate tabelele de mai jos, care trebuie repartizate separat pentru femei și bărbați.

Calendarul activităților

Luni	Marți	Miercuri	Joi	Vineri	Sâmbătă	Duminică

În cazul sesiunii organizate în grup:

Membrii grupului trebuie să indice cât mai multe activități esențiale, pe care le întreprind în rutina lor zilnică sau săptămânală fie acasă, fie în calitate de membri sau angajați ai unei organizații. După fiecare participant trebuie să voteze pentru primele trei activități în ceea ce privește timpul necesar și primele trei activități în termeni de venit obținut.

Se adună voturile și se atribuie rang pentru fiecare activitate, încercuind primele trei pentru timp și primele trei pentru venituri. Odată ce acest lucru este realizat, se discută ce grup de activități sunt, de obicei, efectuate de către bărbați și care sunt realizate de femei.

B: Întrebări despre acces și control

La această etapă, ne punem întrebarea:

**CINE ARE CE?
Cine are acces la cunoștințe, resurse, servicii și
luare de decizii și cine deține controlul?**

Când facem Analiza de gen a unei comunități, ne-am putea întreba:

- Cât de multe gospodării din comunitate sunt conduse de femei?
- Cine deține în proprietate terenuri și case?
- Femeile sunt plătite pentru munca lor cu salarii diferite față de ale bărbaților?
- Cine controlează venitul gospodăriei?
- Care decizii în casă, de obicei, aparțin bărbaților și care femeilor?
- Care decizii în comunitate, de obicei, adoptă bărbații și care femeile?
- Ce nivel de educație și / sau formare au bărbații și femeile?

Atunci când faci Analiza de gen a unui program sau a politicii de reducere a sărăciei, ne-am putea întreba:

- Cine ia decizii și cine face lucrul în program?
- Ce cunoștințe au femeile și bărbații în legătură cu sectorul sau problema abordată de program?
- Femeile și bărbații au acces egal la evenimente, beneficii sau servicii?
- Cine beneficiază cel mai mult de program sau politică?

Metode de cercetare pentru întrebări despre acces și control

Aceasta este o metodă de cercetare în grup.

Pasul I: Participanții trebuie să completeze o listă cu cele mai importante zece resurse/servicii într-o comunitate sau o organizație care facilitează sau ar facilita activitățile din cadrul primei etape. Indicați care din resurse/ servicii este cel mai valoros pentru comunitate sau organizație.

Pasul II: Fiecare grup determină nivelurile de cunoaștere, care există în fiecare serviciu al comunității sau organizației (școlii sau Consiliului). Se determină apoi dacă elementul este dominat de bărbați sau de femei. Este interesantă observarea percepțiilor existente în rândul participanților cu privire la conceptul de cunoaștere și este important să rețineți diferențele care ar putea exista între percepțiile bărbaților și femeilor.

Această activitate se poate face pentru cartografierea de putere, avere sau orice altă resursă.

C: Întrebări despre factorii determinanți

La această etapă, ne punem întrebarea:

DE CE?

Care este situația socială, politică și / sau economică care explică răspunsurile la întrebările de mai sus?

Care sunt aspectele transversale/intersectoriale?

La această etapă, sunt analizate toate aspectele transversale/intersectoriale, care există în comunitățile noastre, și modul în care acestea se referă la egalitatea de gen. Întrebarea principală, la această etapă, este „De ce sunt rezultatele etapelor unu și doi așa cum sunt?” și „Care sunt factorii care influențează această situație?”

Întrebări:

- A existat o politică recentă care a afectat femeile în comunitate?
- În ce mod o dizabilitate afectează nivelul de sărăcie la bărbați și femei?
- Cum afectează violența în familie nivelul de sărăcie al femeilor și al bărbaților?

Metode de cercetare pentru determinarea factorilor de influență

Acest pas este cel mai bine efectuat într-un cadru deschis și participativ. În baza rezultatelor, de la etapele precedente, privind roluri și activități, precum și acces și control, se determină motivele pentru care rezultatele sunt așa cum sunt. Apoi, se determină dacă este sau nu posibil să fie schimbată situația și modul în care poate fi realizată această schimbare.

Următorul pas constă în expunerea și discutarea factorilor care influențează rezultatele/schimbarea, precum și sărăcia la bărbați și femei. În acest exercițiu pot fi adresate următoarele întrebări:

- Cum s-a schimbat situația cu locurile de muncă și protecția socială în ultimii 10 ani?
- Cum au fost afectate de aceste schimbări femeile din grupurile care doresc egalitate (ex., mame singure, femeile cu dizabilitate)?
- Femeile și bărbații au fost afectați în mod diferit de aceste schimbări? Cum?

Parcurgerea acestor etape și realizarea acestui exercițiu permite cartografierea situației în comunitate și/sau organizație, prin formarea unei baze de date statistice dezagregate pe sex cu privire la:

- Numărul femeilor și bărbaților nu doar pe întregul teritoriu al APL, dar și pe sectoare/cartiere (mahalale);
- Numărul gospodăriilor conduse de femei;
- Numărul de femei și bărbați cu dizabilități și îngrijitori, pe localitate și pe sectoare;
- Nivelul de instruire/studii la femei și bărbați;
- Accesul la serviciile publice pe sectoare și sexe;
- Numărul de femei și bărbați în serviciile comunitare, în calitate de factori de decizie și executori.

PARTEA III. Evaluarea politicilor și analiza bugetelor sub aspectul sensibilității la gen

CE este evaluarea impactului de gen (EIG)?

- **EIG** este procesul de comparare și de evaluare, în conformitate cu criteriile relevante de gen, a situației actuale și a tendinței de dezvoltare așteptată ca rezultat al implementării politicii propuse.
- **EIG** rezidă în estimarea diferitelor efecte (pozitive, negative sau neutre) ale oricărei politici sau activități implementate ca elemente specifice ce țin de egalitatea de gen.

Tipurile de EIG în funcție de perioada realizării sunt:

ex-ante	estimarea, în mod preventiv, a probabilității ca efectele unei anumite decizii să se soldeze cu consecințe pozitive, negative sau neutre de gen
operativ	efectuată în scopul de a preveni consecințele negative neașteptate ale unei politici în vederea realizării obiectivelor pozitive ale egalității de gen
ex-post	constă în detectarea disparităților și consecințelor induse de gradul de diferențiere pe bază de gen a politicilor și programelor

CARE este necesitatea Evaluării Impactului de Gen?

EIG integrează aspectele de gen în activitățile APC și APL

EIG, ca parte a activității integratoare a guvernului, poate schimba modul în care autoritățile operează, astfel, încât acestea să devină mai sensibile la gen pentru a genera mixul abordării specifice și inclusive a nevoilor femeilor și bărbaților. De altfel, abordarea problemelor specifice ale femeilor,

în cadrul politicilor și activităților de asigurare a egalității, adesea, rămâne o parte discretă a activității guvernului și tind să rămână așa în raport cu programele implementate.

EIG subliniază necesitatea de a lua în considerare toate politicile și programele în funcție de impactul lor de gen.

EIG este o bună practică

Programele și politicile implementate sunt eficiente și eficace, atunci când caracteristicile și nevoile celor, care vor fi afectați de acestea, sunt pe deplin luate în considerare. Deși marea majoritate a politicilor și programelor, care urmează să fie proiectate, nu au la bază ansamblul caracteristicilor fiecărei persoane, unele atribute sociale sunt asociate cu experiențe și nevoi generale – de exemplu, sex, rasă, etnie, dizabilitate, localizare geografică, vârstă ș.a.

Prin accentuarea situațiilor și nevoilor femeilor, EIG oferă clarificarea impactului inițiativelor, elucidează aspectele existente (dar care nu au fost observate), importante și relevante pentru realizarea politicilor, ceea ce ajută la descoperirea ipotezelor ascunse și valorilor care pot susține egalitatea și conduce la o mai bună furnizare a serviciilor publice.

EIG ia în considerare diversitatea femeilor

Determinând impactul asupra femeilor a unui anumit program sau politică, EIG evidențiază faptul că femeile sunt diverse, cu diferite experiențe sociale și culturale, direcționând atenția asupra nevoilor unor grupuri specifice, din punct de vedere cultural și lingvistic sau/ și ale femeilor cu dizabilitate.

Evaluarea impactului de gen a politicilor

Aspectele de gen sunt esențiale, pentru ca politica sau programul să joace un rol major, determinant în viața locuitorilor unei comunități. Unele politici, programe sau servicii, la prima vedere, pot părea lipsite de implicații de gen și țin să fie declarate, pur și simplu, ca o politică, program sau serviciu general sau neutru din punct de vedere al impactului de gen, în timp ce implicațiile sale de gen pot să nu fie imediat evidente, ele pot surveni mai târziu, când efectul este, deja, resimțit și greu de înlăturat.

Pasul 1. Pre-test de verificare a relevanței genderului

- Propunerea este adresată unuia sau mai multor grupuri-țintă? Va afecta acest fapt viața de zi cu zi a unei părți a populației?
- Există diferențe între femei și bărbați în acest domeniu de politică (cu privire la drepturile, resursele, participarea, valorile și normele ce țin de gen)?

Pasul 2. Evaluarea deplină a impactului de gen

- **Participarea** (structura pe sexe a populației/grupurilor-țintă, reprezentarea femeilor și bărbaților în pozițiile de decizie);
- **Resursele** (distribuirea resurselor vitale, precum timpul, spațiul, informațiile și banii, puterea politică și economică, educația și instruirea, activitățile și cariera profesională, noile tehnologii, serviciile de îngrijire a sănătății, spațiul de locuit, mijloacele de transport, timpul liber);
- **Normele și valorile**, care influențează rolurile de gen, diviziunea muncii pe criterii de gen, atitudinile și comportamentul femeilor și bărbaților și inegalitățile referitoare la valoarea atribuită bărbaților și femeilor sau caracteristicilor masculine și feminine;
- **Drepturile**, care țin de prevenirea discriminării de gen, directă sau indirectă, de drepturile omului, în general, inclusiv libertatea de a nu fi hărțuit/ă sexual și de a nu fi supus/ă la degradare sexuală, accesul la justiție, mediul juridic, politic sau socio-economic.

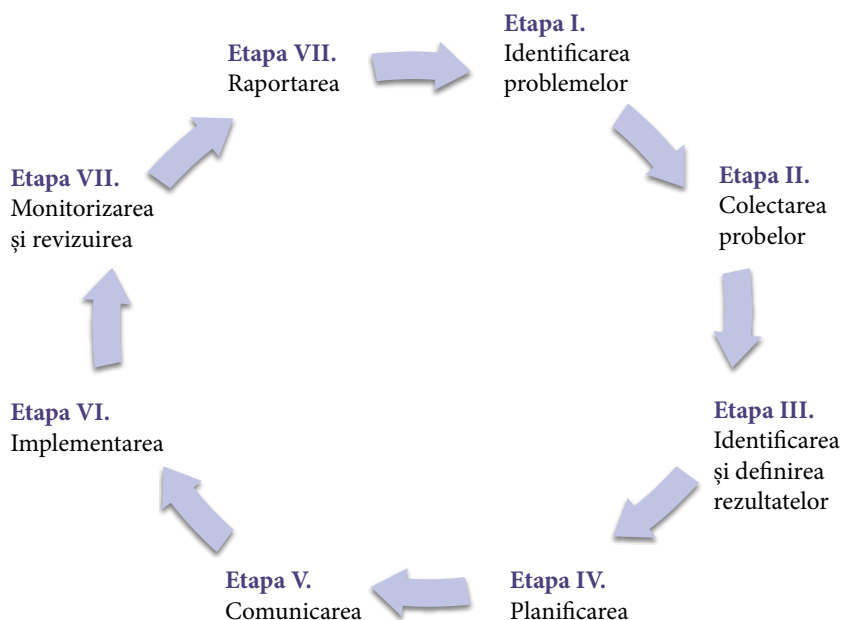
Dacă răspunsul la cel puțin una din întrebările prevăzute la **Pasul 1** este POZITIV, atunci parcurgerea evaluării din cadrul **Pasului 2** este obligatorie.

Secțiunea aplicativă privind metodele utilizate în evaluarea impactului de gen

CUM realizăm evaluarea impactului de gen?

În conformitate cu ciclul de politici australian, sunt utilizate următoarele opt etape pentru dezvoltarea unei politici sau unui program sensibil la gen.

La fiecare etapă a ciclului de politici, programe și dezvoltare a serviciilor există oportunitatea să se efectueze o analiză de gen. O serie de întrebări, care ar putea fi luate în considerare pentru identificarea oricărui impact al propunerii asupra femeilor și bărbaților.

Etape pentru / ciclul de dezvoltare a serviciului de politici / programe⁶

ETAPA 1: Identificarea problemelor

Întrebări	Inițiativă de politică privind planificarea infrastructurii drumurilor (inclusiv semnele de circulație) și a iluminatului stradal
- Politica, programul sau serviciul public vor afecta viața de zi cu zi a unei părți a populației? - Această politică, program sau serviciu afectează femeile într-un mod specific? Dacă da, care grupe de femei sunt afectate, și modul în care sunt ele afectate?	- Inițiatiivele au fost propuse pentru facilitarea accesului sigur și de durată pentru locuitorii din întreaga comunitate. - Femeile și fetele sunt afectate de această oportunitate, deoarece acestea ar beneficia, în mare măsură, de accesul liber la instituțiile statului și la cele cu destinație socială, indiferent de situația meteo.

⁶ Gender Analysis Toolkit, <https://www.communities.qld.gov.au/resources/communityservices/women/resources/gender-analysis/gender-analysis-toolkit.pdf>

Întrebări	Inițiativă de politică privind planificarea infrastructurii drumurilor (inclusiv semnele de circulație) și a iluminatului stradal
• Cine ar putea să nu fie inclus în această politică, program sau serviciu? • Ce nu știm despre această problemă și ce impact va avea aceasta asupra femeilor? • Cine altcineva abordează această problemă?	• Efectul de la această oportunitate este potențial diferit pentru femei și fete, deoarece există probleme de siguranță specifice sub aspect de gen, care trebuie luate în considerare, cum ar fi teama de agresiune sexuală după lăsarea întinericului. • Frica de criminalitate a femeilor în etate poate duce la refuzul de a se deplasa, în special, în timpul nopții și poate contribui la izolare socială. • Ar fi utile datele specifice, care explorează incidența încălcărilor de siguranță în trafic, precum și o trecere în revistă a celor mai bune practici privind introducerea măsurilor eficiente de siguranță.

ETAPA 2: Colectarea probelor

Întrebări	Problemele de utilizare și de siguranță a infrastructurii drumurilor:
• Aveți date dezagregate pe gen cu privire la această problemă (adică, date separate pentru femei și bărbați)? • Sunt datele disponibile dezagregării, în funcție de vârstă, rasă, etnie, situație socio-economică și pe regiune? • Sunt datele atât cantitative, cât și calitative? • Au fost efectuate cercetări (atât naționale, cât și internaționale) în ceea ce privește componentele de gen ale acestei probleme? • Au fost luate în considerare factorii de viață specifici pentru femei și bărbați, atunci când se realizează cercetarea, de exemplu, diferențe	• Femeile au mai multe șanse decât bărbații de a utiliza infrastructura drumurilor, dispunând de venituri medii mai mici decât bărbații este mai puțin probabil să fie în măsură să-și permită o mașină și atunci prezența semnelor de circulație și a iluminatului public facilitează activitățile zilnice. • Femeile sunt mai supuse, decât bărbații, riscului să fie victime ale infracțiunilor sexuale (inclusiv urmărire, viol și agresiune sexuală), răpire și alte forme de agresiune. • Tinerii sunt mult mai probabil, decât persoanele în vârstă, să fie victime ale violenței, astfel femeile în vârstă, de 15-19 ani sunt cel mai frecvent victime ale încălcărilor pe cap de locuitor. Femeile în vârstă de peste 55 ani sunt cel mai puțin victimizate.

Întrebări	Problemele de utilizare și de siguranță a infrastructurii drumurilor:
între venituri și educație, diferențele în ratele și sursele de violență în viața bărbaților și femeilor? • Ce informații au fost colectate de la cei cu experiență în acest domeniu? • Există și alte modele care abordează această problemă? • Există alte agenții (atât guvernul, cât și non-guvernamentale) implicate sau potențial implicate?	• Inițiative de politică în domeniul infrastructurii drumurilor afectează în special femeile în etate, cu probleme de mobilitate, femeile cu dizabilități, femeile tinere care sunt nevitate să se deplaseze pe timp de noapte și femeile cu statut socio-economic vulnerabil. Trebuie să fie consultate Organizațiile de femei, organismele și a grupurile de advocacy, precum și reprezentanți din partea agențiilor guvernamentale corespunzătoare.

ETAPA 3: Identificarea și definirea rezultatelor

Întrebări	Impactul asupra vieții femeilor:
• Care sunt rezultatele dorite? • Ce opțiuni sunt indicate de date, informații și cercetare? • Cum vor influența Implicarea femeilor în viața socială și economică din comunitate? • Sunt unele grupuri de femei excluse din rezultate? • Există efecte negative pentru femei? • Are propusă politică, program, sau echitatea de gen de servicii de sprijin? • Are guvernul obligații internaționale în ceea ce privește femeile, care ar fi încălcate sau sprijinite de opțiunea propusă? • Au luat în considerare factorii specifici de gen care ar putea modifica posibilitățile de atingere a rezultatelor; de exemplu, sarcina, hărțuirea la locul de muncă, lipsa de îngrijire a copilului, responsabilitățile de îngrijire pentru bătrâni? • Mai multe rezultate sunt necesare pentru a lua în considerare efectele de gen și/sau alte aspecte ale diversității privind punerea în aplicare a politicii? • Ce procese de monitorizare și responsabilitate sunt necesare pentru a asigura rezultatele?	• participarea la activitățile comunitare; • accesul la sănătate și alte servicii esențiale; • oportunități de angajare; • accesul la școli și centre de îngrijire a copilului; • accesul la evenimente culturale și sociale; • accesul la rețelele sociale și de familie; și • reducerea fricii și sentimentul de independență mai mare. Accesul la instituțiile publice, în condiții de siguranță, comod și ușor accesibil permite femeilor să participe la activități comunitare și le asigură accesul la servicii esențiale. Rezultatul ideal este drum/iluminat, accesibil și sigur pentru femei și fete, mai ales pe timp de noapte.

ETAPA 4: Planificarea

Întrebări	Atunci când una din părțile interesate este de sex feminin, mai mulți factori sunt importanți:
• Cum se vor implica femeile în dezvoltarea acestei politici, program sau serviciu – ca clienți sau ca părți interesate? • Problema ține de alte strategii sau inițiative conexe? • Există oportunități de colaborare cu alte agenții? • Cum va sprijini procesul de implicare sortarea și prioritizarea opțiunilor? Este luată în considerare egalitatea de gen la prioritizarea opțiunilor? • Obiectivele sunt clare, măsurabile și realizabile? • Obiectivele și indicatorii de performanță sunt sensibili la gen?	• accesul la instituții publice/mijloacele de transport public în condiții de siguranță; • calendarul de consultare trebuie să ia în considerare responsabilitățile de îngrijire a copiilor și rutina domestică (adică nicio consultare telefonică în jurul orei de cină); și • posibilitățile de îngrijire a copilului în timpul consultărilor. Legăturile strategice cu alte agenții ar trebui să fie integrate la etapa de planificare, în cazul în care posibilele evaluări ale performanței și raportarea ar trebui să măsoare impactul asupra femeilor a inițiativei și să includă furnizarea de date dezagregate pe gen.

ETAPA 5: Comunicare

Întrebări	
• Modalitățile de comunicare reflectă diversitatea femeilor și fetelor? • Limbajul aplicat și informația vizuală utilizează stereotipuri cu privire la femei și bărbați? • Este limbajul incluziv și respectuos? • Mass -media folosită este accesibilă tuturor segmentelor de public? • Sunt mobilizate și sensibilizate persoană cu persoană toate grupurile marginalizate din comunitate?	Comunicarea cu diverse grupuri de femei trebuie să fie prezentată prin diverse modalități. De exemplu, mai puține femei decât bărbați - în special femeile în etate și femeile din mediul socio-economic nefavorabil – au acces la Internet și e-mail. Educația și nivelul de alfabetizare, de asemenea, poate varia în mod semnificativ și orice comunicare trebuie să fie adaptată la abilitățile publicului-țintă pentru a se asigura că este pe deplin înțeles.

ETAPA 6: Livrare / Implementarea

Întrebări	
• Este implementarea adresată diverselor grupuri? • Există strategii specifice pentru includerea femeilor din grupuri marginalizate? • Există o bună practică aplicată în acest domeniu? • Cine altcineva mai are capacități de livrare și implementare a bunelor practici?	Livrarea de inițiative specifice de siguranță în trafic ar avea ca scop îmbunătățirea accesului femeilor. Acest lucru presupune accesibilitatea serviciilor. Implementarea trebuie să țină cont de asigurarea legături fluide între servicii, în special, în timpul nopții.

ETAPA 7: Monitorizarea și revizuirea

Întrebări	
• Se va monitoriza și evalua politica, programul sau serviciul prin indicatorii care denotă participarea, impactul și îmbunătățirea calității vieții pentru femei și fete – precum și orice consecințe nedorite pentru femei și fete? • Evaluarea va implica participanții și părțile interesate? • Metodele de monitorizare și evaluare vor include diverse grupuri de femei? • Există evaluări prompte pentru a revizui sau schimba politica, programul sau serviciul în cazul în care acesta nu implică femeile?	Principalele probleme în această inițiativă pentru femei le constituie creșterea accesului la serviciile publice și nivelul real și perceput de siguranță. Monitorizarea și evaluarea acestor factori este necesară. Revizuirea datelor dezagregate de gen pentru a asigura planificarea strategică viitoare cu informații necesară.

ETAPA 8: Raportarea

• Este metoda de raportare în concordanță cu prioritățile guvernului în domeniul asigurării egalității de gen? • Sunt disponibile rapoarte pentru toate persoanele interesate?	Orice rapoarte publice cu privire la rezultatele inițiativelor/politicilor urmează să fie distribuite printr-o varietate de metode mass-media pentru a ajunge la toate grupurile interesate, inclusiv femeile în etate,
--	---

femeile tinere, femeile cu dizabilitate și femeile din diverse grupuri din punct de vedere cultural și lingvistic. Raportarea internă ar trebui să răspundă la indicatorii-cheie de performanță și să furnizeze informație dezagregată în funcție de sex și de sub-grupuri, cum ar fi vârsta, mediul cultural și dizabilitatea.

CUM se realizează evaluarea bugetului din punct de vedere al sensibilității la gen?

Focalizarea asupra bugetelor este privită ca o cale de a verifica cât de departe a ajuns politica generală a statului în implementarea promovării egalității de gen și a drepturilor femeilor, în special, ale celor sărace.

În procesul implementării BSG, Consiliul Europei⁷ constată că: „Bugetarea sensibilă la gen include trei etape de activitate clar definite:

- Etapa I. Analiza bugetului din perspectiva de gen;
- Etapa a II-a. Restructurarea bugetului pe baza analizei de gen;
- Etapa a III-a. Integrarea perspectivei de gen ca o categorie de analiză în cadrul procesului bugetar”.

De către organizațiile internaționale, promotori ai bugetării sensibile la gen, în persoana Diane Elson, profesor la Universitatea din Essex (Marea Britanie), sunt propuse cinci etape de încadrare a BSG în activitatea de management public. Acești cinci pași reprezintă fundamentul unei analize corecte a bugetului din punct de vedere al sensibilității la gen, indiferent de faptul dacă aceasta se efectuează în cadrul Guvernului sau în afara acestuia, de către ONG-uri, sindicate, patronat, alte organizații și asociații obștești.⁸

⁷ COE. Gender budgeting: practical implementation. Strasbourg: Council of Europe, 2009, accessed October 10 2012, http://www.femtech.at/sites/default/files/Gender_budgeting_-_practical_implementation.pdf, 16.

⁸ Elson, Diane „Gender Responsive Budget Initiatives: Some Key Dimensions and Practical Examples”, Paper presented at the conference on „Gender Budgets, Financial Markets, Financing for Development”, February 19th and 20th 2002, by the Heinrich-Boell Foundation in Berlin.

Etapele de încadrare a BSG în activitatea de management public

Etapa	Caracteristica activităților
Etapa I. Analiza generală a situației	Presupune studierea principiilor fundamentale de elaborare, executare a bugetului și funcționarea sistemului bugetar. Este etapa de bază – fără parcurgerea căreia este imposibilă continuarea și o bună aplicare a metodologiei bugetării sensibile la gen.
Etapa a II-a. Analiza politicii /programului în interiorul sectorului	În linii generale, etapa respectivă ajută la evidențierea efectelor asupra dimensiunii de gen ale politicii bugetare promovate. La moment, sunt în desfășurare mai multe reforme: administrativă, socială, fiscală, de relații interbugetare, funciară, în educație, ocrotirea sănătății, în asigurări, asistență socială ș.a. Trebuie analizate efectele sociale (de gen) și trebuie clarificat cine va suporta și va plăti un preț mai mare pentru aceste reforme (considerăm că, în condițiile actuale, o mare parte dintre persoanele date vor fi femeile cu copii din familiile bugetarilor-lucrători medicali, învățători ș.a.) și, din start, ar fi bine să se cunoască: dacă statul prevede să compenseze aceste pierderi, în ce formă și cât de eficient?
Etapa a III-a. Analiza oportunității/prioritizării cheltuielilor	Această etapă prevede analiza deciziilor adoptate cu privire la finanțarea și prioritizarea cheltuielilor și poate fi parcursă, doar dacă este asigurată acumularea continuă, cantitativă și calitativă, a informației statistice și sociologice în domeniile sensibile la gen, problema esențială fiind cantitatea și calitatea informației în perioada timpurie de implementare a BSG.
Etapa a IV-a. Analiza nivelului absorbției finanțărilor	Fiind parcurse etapele I-III, ajungem la cea mai importantă și complicată etapă, cea care ține de expertizarea corespunderii politicii sociale promovate cu acoperirea financiară a acesteia.
Etapa a V-a. Analiza impactului politicii și a cheltuielilor.	După efectuarea expertizării bugetului (cheltuielilor) și a actelor normative (politicilor), ce reglementează sistemul respectiv, atingem etapa în care trebuie formulate propuneri de modificare calitativă și cantitativă a situației (în baza experienței internaționale, exemplelor istorice, analogiilor, rezultatelor cercetărilor recente în domeniu).

Instrumentele, enumerate mai sus sunt, în mare parte, metode de analiză ex-post a bugetului, care pot indica anumite inegalități de gen ascunse și indică nevoia de a formula sau schimba unele priorități ale politicilor și programelor guvernamentale. Rezultatele acestor analize sunt, de asemenea, folosite ca argumente pentru punerea în aplicare a bugetului sensibil la gen și a perspectivelor de gen în fiecare dintre etapele procesului de bugetare.

PARTEA IV. Procesul bugetar sensibil la dimensiunea de gen la nivel local

Ce este procesul bugetar?

Care sunt etapele procesului bugetar?

Procesul bugetar reprezintă ansamblul măsurilor și acțiunilor, care se succed anual, fiind întreprinse de instituțiile publice în scopul concretizării politicii financiare, și țin de elaborarea, aprobarea și executarea legii bugetare anuale, încheierea contului de execuție bugetară și aprobarea dării de seamă, precum și controlul bugetar.

Operațiunile ce compun procesul bugetar poartă amprenta specificului național al cadrului legal și administrativ, în care se derulează. Sub aspectul

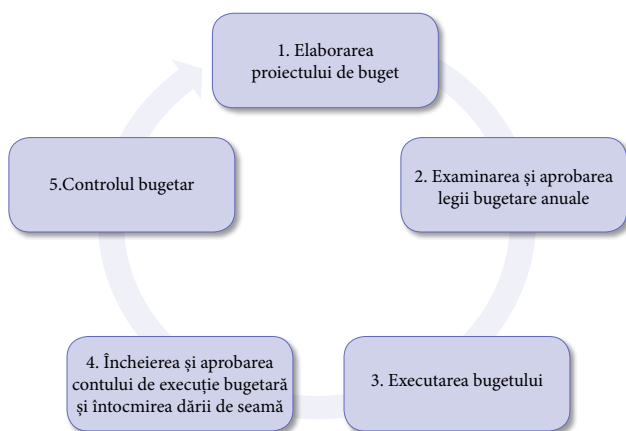

Figura 5.1. Etapele procesului bugetar

realizării sale în timp, procesul bugetar durează circa 2 ani și jumătate, întinzându-se pe 3 ani calendaristici consecutivi, în strânsă legătură cu competențele atribuite de lege organelor centrale și locale ale puterii și administrației de stat în realizarea funcțiilor și sarcinilor statului.

Care este cadrul legal din Republica Moldova în baza căruia se desfășoară procesul bugetar la nivel local?

Procesul bugetar se desfășoară într-un cadru legislativ bine definit. La baza reglementării sistemului bugetar și procesului bugetar, stau următoarele acte normative și legislative:

Cadrul legal al Republicii Moldova

Legea nr.181 din 25.07.2014	Privind finanțele publice și responsabilitățile bugetar-fiscale
Legea nr.397-XV din 16 octombrie 2003	Privind finanțele publice locale
Codul fiscal nr. 1163-XIII din 24.04.1997	Codul Fiscal (cu toate titlurile componente)
Ordinul Ministerului Finanțelor nr. 208 din 24.12.2015	Clasificația bugetară
Ordinul Ministrului Finanțelor, nr. 209 din 24.12.2015	cu privire la aprobarea Setului metodologic privind elaborarea, aprobarea și modificarea bugetului

Desigur, fresca legislativă a procesului bugetar este cu mult mai amplă, însă noi am evidențiat cadrul legislativ, care alcătuiește fundamentul procesului de elaborare și executare bugetară.

Care sunt modalități de integrare a dimensiunii de gen în procesul bugetar?

Aplicarea bugetării sensibile la gen presupune o examinare detaliată a circumstanțelor specifice fiecărei țări.

În continuare, sunt descrise activitățile posibile de integrat în diferite etape ale procesului bugetar în cadrul bugetării sensibile la dimensiunea de gen.⁹

⁹ HADZIAHMETOVIC Azra, DURIC-KUZMANOVIC Tatjana, KLATZER Elizabeth M., RISTESK Marija. Gender Responsive Budgeting, Textbook for Universities. „UNIVERSITY PRESS – MAGISTRAT EDITIONS“ Publishing & Booktrading Company, Sarajevo, 2013.

Etapale de integrare a dimensiunii de gen în procesul bugetar

Etapă	Caracteristica activităților
I. Etapa de elaborare a proiectului de buget	• Să se asigure că alocațiile bugetare pentru realizarea programelor, planurilor și activităților sunt astfel repartizate, încât să vizeze, în mod egal, nevoile bărbaților și femeilor. • Evaluarea impactului posibil al noilor metode de colectare a veniturilor asupra diferitelor grupuri de bărbați și femei în corelare cu capacitățile lor de plată. • Compararea estimărilor bugetare pentru anul curent cu estimările rectificate și cheltuielile reale din anul precedent și aplicarea măsurilor corective în vederea utilizării corecte și complete a fondurilor bugetare pe parcursul anului în curs.
II. Etapa de adoptare a bugetului	• Analiza tendințelor în cadrul sectorului sau ministerului și a ponderii alocațiilor și cheltuielilor – ca un indicator al priorităților guvernamentale. • Analiza părții de venituri, incluzând: surse de venituri, subvenții etc., impactul asupra femeilor și bărbaților. • Analiza tendințelor și participării: dinamica absolută (reducerea sau creșterea) și dinamica relativă (cota procentuală).
III. Etapa de executare a bugetului	• Analiza modului de utilizare a fondurilor bugetare (dacă sunt utilizate conform planificării și în sumă totală). • Analiza costurilor de implementare a activităților. • Analiza beneficiarilor de subvenții. • Analiza destinației fondurilor bugetare (dacă au fost utilizate în beneficiul celor cărora le sunt destinate).
IV. Etapa post-executare a bugetului	• Analiza rezultatelor finale și a impactului programelor și proiectelor finanțate din fondurile bugetare. • Analiza rezultatelor preconizate și a rezultatelor reale, inclusiv a celor neașteptate, privind utilizarea fondurilor bugetare. • Evaluarea modului de utilizare a fondurilor bugetare prin prisma eficienței rezultatelor finale. • Evaluarea schimbărilor produse în urma realizării cheltuielilor specifice (impact).

Care sunt actorii din cadrul procesului bugetar?

Integrarea dimensiunii de gen în bugetul statului este un proces de lungă durată, care, în primul rând, are nevoie de conștientizarea și înțelegerea contribuției percepției de gen, îmbunătățirea guvernării economice și a ma-

nagementului bazat pe rezultate, prin asigurarea priorităților egalității de gen și alocării resurselor vizibile în buget.

O modalitate importantă de creare a oportunităților privind introducerea aspectului de gen constă în sporirea participării diferitelor grupuri la fiecare etapă a procesului bugetar.

Începând cu anul 2015, în Republica Moldova, procesul bugetar este reglementat de Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale nr.181 din 25.07.2014, în care sunt stipulate instituțiile și organismele cu responsabilități specifice fiecărei etape.

În calitate de actori incluși în procesul bugetar, legislația în vigoare include:

- administrațiile publice locale și cele centrale;
- instituțiile bugetare;
- Guvernul;
- Parlamentul;
- instituțiile financiare internaționale;
- societatea civilă, cetățeni, mediu academic.

Responsabilitățile sensibile la gen ale APL, precum și ale instituțiilor din subordine sunt prezentate în Secțiunea aplicativă a Părții a IV-a a Ghidului.

Ce rol joacă cetățenii și societatea civilă în procesul bugetar sensibil la gen?

Cetățenii ocupă mereu poziții esențiale în asigurarea succesului multor proiecte. La modul ideal, inițiativele nu ar trebui să se bazeze pe sprijinul cetățenilor, deoarece, odată ce acești jucători-cheie se mută la alt loc de muncă sau se înlocuiesc, proiectul poate suferi eșecuri. Inițiativele ar trebui să vizeze crearea unui fundament pentru instituționalizarea proceselor de bugetare sensibilă la dimensiunea de gen, în timp ce aceste persoane au puterea, iar climatul este favorabil.

Succesul inițiativei de implementare a bugetării sensibile la dimensiunea de gen constă în implicarea grupurilor **societății civile**, care oferă expertiza și au menirea de a exercita presiune asupra factorilor de decizie în vederea soluționării problemelor de ordin politic, economic și social. Inițiativele ar trebui să vizeze crearea unui fundament pentru instituționalizarea procese-

lor de bugetare sensibilă la dimensiunea de gen, în timp ce aceste persoane dețin puterea, iar climatul este favorabil.

Care sunt instituțiile financiare internaționale care susțin inițiativele privind bugetarea sensibilă la gen?

Un rol semnificativ îl au *agențiile internaționale*. O serie de agenții multi- și bilaterale și-au exprimat susținerea pentru inițiativele bugetării sensibile la dimensiunea de gen, printre care: Secretariatul Regatului Unit, Centrul Internațional de Cercetări de Dezvoltare (IDRC), Uniunea Europeană (UE), Consiliul Nordic (din propriul buget), Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (OCDE), Agenția Suedeză de Dezvoltare Internațională (SIDA), Corporația Elvețiană pentru Dezvoltare; Agenția Germană de Cooperare Tehnică (GTZ), Departamentul Regatului Unit pentru Dezvoltare Internațională (DFID), Guvernele din Danemarca, Țările de Jos și Norvegia, Entitatea Organizației Națiunilor Unite pentru Egalitatea de Gen și Abilitarea Femeilor (UN Women), Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare și alte agenții ONU.

Secțiunea aplicativă privind responsabilitățile diferitelor instituții la nivel local în cadrul procesului bugetar sensibil la gen

Care sunt responsabilitățile APL în cadrul procesului bugetar conform legislației în vigoare?

În conformitate cu Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale, nr.181 din 25.07.2014, autoritățile publice locale sunt învestite cu următoarele responsabilități:

Responsabilitățile APL-urilor în cadrul procesului bugetar conform Legii FPRBF, nr. 181 din 25.07.2014

- elaborează, aprobă și administrează bugetele locale cu respectarea principiilor și regulilor stabilite de lege și în conformitate cu legislația privind finanțele publice locale
-

-
- elaborează prognoze bugetare și întreprind, în limitele competențelor, măsuri pentru creșterea bazei fiscale și asigurarea sustenabilității bugetelor locale pe termen mediu și lung
 - înaintează, prin intermediul asociațiilor reprezentative ale autorităților administrației publice locale, propuneri la elaborarea politicii bugetar-fiscale și a politicilor sectoriale, precum și participă la consultările privind relațiile interbugetare
 - conlucrează cu autoritățile publice centrale și implementează la nivel local programele și politicile cuprinse în documentele de planificare strategică de nivel național
 - publică bugetele locale și rapoartele privind executarea acestora, inclusiv privind performanța în cadrul programelor la nivel local
-

Care sunt responsabilitățile ale APL în cadrul procesului bugetar sensibil la gen?

În teoria și practica mondială se menționează că, având funcțiile de bază în cadrul procesului bugetar, participanții pot fi investiți cu unele responsabilități ce țin de bugetarea sensibilă la dimensiunea de gen.

Responsabilitățile sensibile la gen ale APL-urilor

- Efectuează analiza de gen în teritoriul administrat în vederea creării bazei de date dezagregate pe sex ce va servi la fundamentarea deciziilor de ordin financiar în realizarea echității de gen
 - Formulează strategia de dezvoltare locală și înaintează propuneri la elaborarea politicilor sectoriale cu integrarea aspectelor de gen
 - Conlucrează cu autoritățile publice centrale și implementează la nivel local programele și politicile cuprinse în documentele de planificare strategică de nivel național evaluând impactul de gen al acestora
 - Elaborează și aprobă bugetul local, incluzând anexa separată cu evidențierea impactului de gen al bugetului local
 - Elaborează bugete pe bază de program și performanță cu integrarea aspectelor de gen, prin formularea obiectivelor și indicatorilor de performanță sensibili la gen corelați cu strategia de dezvoltare locală
-

-
- Includerea în raportul privind executarea bugetului local a progresului în realizarea obiectivelor sub aspect de gen
-
- Asigurarea, prin alocațiile bugetare, a implementării programelor, a planurilor și activităților (aprobate la nivel local) în așa fel, încât ele să corespundă necesităților femeilor și bărbaților
-
- Negocierea repartizării transferurilor și altor alocații bugetare cu Ministerul Finanțelor cu scopul asigurării egalității de gen
-

Care sunt responsabilitățile sensibile la gen ale instituțiilor bugetare în cadrul procesului bugetar?

Responsabilitățile sensibile la gen ale instituțiilor bugetare

- Reprezintă sectorul de bază, care implementează politicile statului în toate domeniile, inclusiv în politica de asigurare a egalității de gen. Astfel, sunt acumulate toate tipurile de informație primară, care este utilizată pentru analiza de gen, creând baza statisticii de gen regionale
-
- Cuantificarea tuturor indicatorilor de performanță a programelor (sub-programelor) și formularea acestora sub aspect de gen
-
- Includerea în rapoartele privind executarea bugetului instituției a progresului în realizarea indicatorilor sensibili la gen
-

PARTEA V. Programele de performanță ca instrument al bugetării sensibile la dimensiunea de gen la nivel local

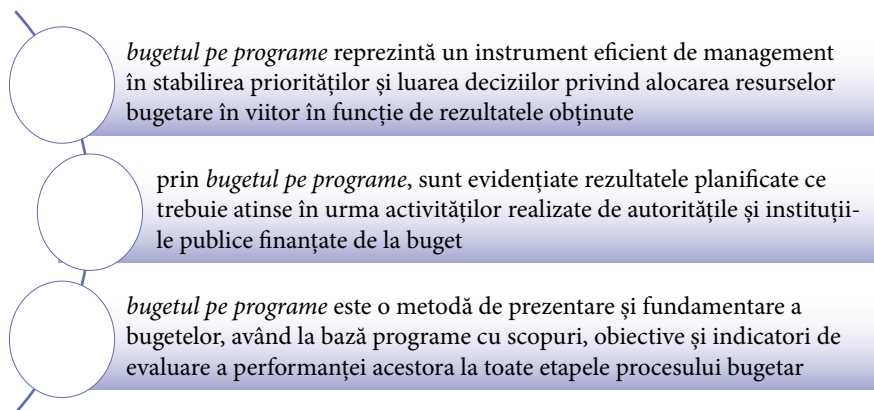
Ce este bugetul pe programe?

Scopul urmărit în procesul alocării resurselor bugetare îl constituie îndeplinirea obiectivelor sociale și economice ale Guvernului. Totodată, pentru realizarea legăturii dintre alocarea resurselor și rezultatele politicilor, urmează să fie aplicate noi metode de management bugetar. Una din aceste metode constă în fundamentarea și monitorizarea bugetului pe programe.

În cadrul bugetării pe programe, accentul se pune pe rezultatele ce trebuie atinse în urma activităților preconizate/executate de către autoritățile/instituțiile bugetare, astfel, fiind asigurată legătura cheltuielilor bugetare cu programele și activitățile, care pun în aplicare măsurile de politică.

Bugetarea pe programe reprezintă o metodă de prezentare și fundamentare a bugetelor, având la bază programe cu scopuri, obiective și indicatori de evaluare a performanței acestora în toate etapele procesului bugetar. Bugetarea pe programe este, de asemenea, un instrument eficient de management bugetar, care facilitează stabilirea priorităților și adoptarea deciziilor privind alocarea resurselor bugetare.

Conform Ordinul Ministerului Finanțelor cu privire la aprobarea Setului metodologic privind elaborarea, aprobarea și modificarea bugetului, nr. 209 din 24.12.2015, bugetul pe programe prezintă următoarele caracteristici:

Ce reprezintă un program? Care este structura programului?

În structura bugetului, programele și subprogramele sunt integrate, interdependente și conexe între ele, în timp ce activitățile constituie o componentă independentă și pot fi aplicate oricărui program / subprogram.

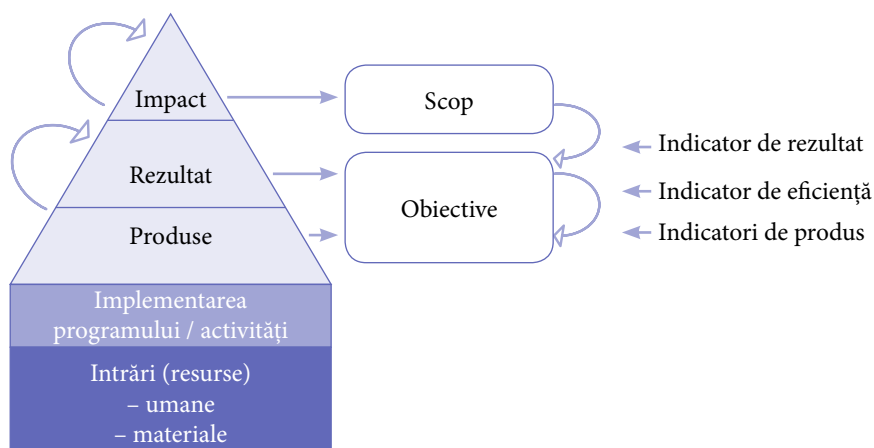

Figura 5.1. Cadrul logic al programului

Sursa: Ordinul Ministerului Finanțelor nr.209 din 24.12.2015 „Cu privire la aprobarea Setului metodologic privind elaborarea, aprobarea și modificarea bugetului”

Programul constituie o activitate majoră sau un grup de activități stabilite de către o organizație pentru a susține și implementa politica bugetară.

În structura unui program / subprogram trebuie să existe o legătură logică între elementele acestuia atât la etapa de planificare, cât și la etapa de implementare și monitorizare.

Cadrul logic reprezintă o modalitate de structurare a elementelor, astfel, încât legăturile logice directe dintre ele să fie evidente. Legătura logică dintre elementele programului reflectă abordarea *de sus în jos*, în etapa de elaborare a programului, și abordarea *de jos în sus* – în etapa de implementare și monitorizare și se prezintă în Figura 5.1.

În Secțiunea aplicativă a Părții a V-a a Ghidului, sunt prezentate exemple de programe, subprograme și activități cu evidențierea elementelor ce au (sau pot avea) referire la aspecte de (in)egalitate de gen.

Care sunt elementele unui program?

Pentru a verifica corectitudinea stabilirii structurii programului, pot fi aplicate următoarele întrebări de control:

- dacă *activitățile* vor fi implementate, vor fi obținute *produsele*?
- dacă vor fi obținute *produsele*, vor fi realizate *obiectivele*?
- dacă vor fi realizate *obiectivele*, vor contribui acestea la atingerea *scopului*?

În cazul în care, la cel puțin o întrebare, răspunsul este negativ, urmează remedierea greșelilor, identificându-se soluții alternative.

Ce reprezintă scopul și obiectivele unui program?

Scopul	• Indică starea îmbunătățită de lucruri sau efectele cu impact general asupra societății, schimbările de ordin economic și social, care se așteaptă de la implementarea unei politici publice și răspunde la întrebarea: „Ce se dorește să se realizeze?” • În Secțiunea aplicativă a Părții a V-a a Ghidului, sunt prezentate exemple de formulare a scopurilor cu evidențiere a elementelor ce au (sau pot avea) referire la aspecte de (in)egalitate de gen.
Obiectivele	• reflectă direcția de schimbare și progresul așteptat într-o perioadă concretă de timp. Obiectivele comportă un caracter operațional și trebuie să precizeze, cât mai concret posibil, că acțiunile ce se

	planifică vor fi întreprinse și termenul de realizare al acestora să fie determinat, pentru a atinge scopul subprogramului. • trebuie corelate cu strategiile sectoriale de cheltuieli și planurile de dezvoltare pe termen mediu și răspund la întrebarea: „cum se va atinge scopul propus?” • În Secțiunea aplicativă a Părții a V-a a Ghidului, sunt prezentate exemple de obiective cu evidențierea elementelor ce au (sau pot avea) referire la aspecte de (in)egalitate de gen .
--	--

Ce reprezintă indicatorii de performanță ai unui program?

Performanța programelor / subprogramelor se exprimă prin indicatori, al căror scop este măsurarea progresului în realizarea obiectivelor programului / subprogramului. *Indicatorii de performanță* reprezintă o valoare concretă sau o trăsătură specifică utilizată pentru măsurarea activităților, produselor și rezultatelor obținute în raport cu obiectivele.

La formularea programelor / subprogramelor, se utilizează *trei categorii de indicatori*:

Indicatorii de produs	Indică cantitatea sau volumul bunurilor publice produse sau al serviciilor prestate în cadrul programului / subprogramului pentru atingerea obiectivelor. Indicatorii de produs derivă direct din activitățile instituției în procesul de realizare a programului. Produsele sunt măsurabile atât din punct de vedere cantitativ, cât și calitativ. Indicatorii de produs sunt utilizați la evaluarea necesităților de finanțare și la determinarea resurselor necesare pentru un program / subprogram.
Indicatorii de eficiență	Caracterizează eficiența programului / subprogramului și exprimă relația dintre bunurile produse, serviciile prestate și resursele utilizate pentru producerea sau prestarea lor. De regulă, indicatorii de eficiență exprimă cantitatea medie a resurselor consumate (timp, cost) pentru obținerea unei unități de produs sau rezultat.
Indicatorii de rezultat	Reflectă gradul de atingere a scopului și obiectivelor programului / subprogramului și caracterizează calitatea implementării acestuia. Indicatorii de rezultat prezintă o importanță deosebită pentru analiza politicilor publice, deoarece evaluează impactul și evidențiază schimbările economice și sociale realizate prin intermediul programului / subprogramului. Rezultatele, însă, uneori, sunt greu de măsurat și depind, în mare parte, de influența factorilor externi. La stabilirea indicatorilor de rezultat, pot fi utilizate anumite criterii de evaluare

sau gradul de corespundere la diverse standarde de calitate naționale și internaționale sau rezultatele anumitor studii, sondaje etc.

Pentru fiecare subprogram, se stabilește cel puțin câte un indicator de fiecare categorie.

Setul indicatorilor de performanță, priorizat corespunzător scopurilor și obiectivelor, trebuie să ofere o viziune completă și să acopere toate activitățile majore ale programului / subprogramului.

În Secțiunea aplicativă a Părții a V-a a Ghidului, sunt prezentate exemple de indicatori de performanță cu evidențierea elementelor ce au (sau pot avea) referire la aspecte de (in)egalitate de gen.

Care sunt indicatorii de produs sensibili la dimensiunea de gen în cadrul programelor de performanță ?

Indicatorii de „produs” se referă la rezultatul fiecăreia dintre activitățile programului; la repartizarea resurselor pe etape / activități ale programului; la progresul în timpul implementării programului, la progresele înregistrate în atingerea obiectivelor programului. Acești indicatori sunt aplicabili pentru fiecare categorie de activități și utilizați la monitorizarea programului.

Procesul poate fi de succes, în timp ce succesul rezultatului final încă nu este garantat.

Exemple de indicatori de produs sensibili la gen

• Numărul de persoane încadrate în câmpul muncii cu dezagregare pe gen• Cota-parte a femeilor incluse în delegațiile pentru efectuarea vizitelor privind schimbul de experiențe, ce țin de formularea politicilor, în numărul total al persoanelor pe care le vizează politicile în cadrul instituțiilor respective și în numărul celor implicați în programe de instruire• Integrarea principiilor egalității de gen în diferite etape ale programului (elaborarea strategiilor, planificare, implementare, monitorizare și evaluare)• Existența regulilor corporative / interne într-un stil „participativ”• Frecvența participării femeilor și bărbaților la evenimente• Numărul femeilor și bărbaților situați în pozițiile-cheie de luare a deciziilor

- Dezagregarea pe gen a sumelor creditelor angajate, a nivelurilor școlarizării, numărului vizitelor la clinici și al creșterii sau descreșterii acestora de la începutul programului
- Existența componentelor de gen în planurile strategice
- Elaborarea instrucțiunilor, metodelor, materialelor didactice sensibile la dimensiunea de gen și integrarea lor în programele de studii de la toate nivelurile

Care sunt indicatorii de eficiență sensibili la dimensiunea de gen în cadrul programelor de performanță?

Indicatorii de „eficiență” se referă la rezultatele ce coincid cu scopul programului, rezultatele la o etapă mai înaintată, la principalele schimbări în familii, organizații și societate, la care a condus programul în perioada de desfășurare. Acești indicatori sunt aplicabili pentru fiecare categorie de activități și utilizați pentru monitorizarea programului.

De fapt, acești indicatori reflectă repartizarea resurselor alocate programului pe termen lung, reprezintă cei mai buni indicatori de implementare și sunt folosiți pentru monitorizarea programului (în termeni de produse sau servicii, ce apar în decursul implementării acestuia), însă aceștia sunt mai puțin utili decât indicatorii de impact, pentru că nu urmăresc rezultatele finale pe termen lung și nu trebuie să substituie măsurarea lor.

Exemple de indicatori de eficiență sensibili la gen

- Gradul de implicare a femeilor și bărbaților în elaborarea regulilor corporative / interne
- Dinamica abordărilor / proceselor privind examinarea problemelor de egalitate de gen, instrumentelor / metodelor elaborate (punerea în aplicare a colectării regulate de informații dezagregate pe sex, extinderea surselor de informație, actualizarea bazei de date etc.)
- Dinamica sprijinului administrativ pentru egalitatea de gen, inclusiv a specialiștilor și grupurilor din domeniu (creștere / scădere a numărului)
- Dinamica proceselor / mecanismelor de luare a deciziilor în cadrul organizației (cine este implicat, ce mecanisme sunt utilizate, cine ia decizii), din punct de vedere al egalității de gen

- Dinamica creșterii numărului de grupuri organizate de femei și bărbați
- Rata de creștere sau scădere a numărului de membri în funcție de gen în instituții, în alte structuri / agenții
- Modificarea structurii sensibile la gen a angajaților organizației / instituției la diferite nivele de administrație
- Schimbarea comportamentului participanților instruiți (gradul de sensibilitate de gen în colectivul / echipa programului)

Care sunt indicatorii de rezultat (impact) sensibili la dimensiunea de gen în cadrul programelor de performanță?

Indicatorii de rezultat se referă la eficacitatea pe termen lung a programului, care este determinată prin intermediul modificărilor obținute, măsurabile, ce îmbunătățesc calitatea vieții beneficiarilor, după încheierea sprijinului finanțatorilor (donatorilor).

Exemple de indicatori de rezultat (impact) sensibili la gen

- Gradul de satisfacere a participanților (bărbați și femei) cu activitățile programului
- Crearea structurilor politice locale / regionale pentru planificarea și punerea în aplicare a strategiilor / programelor de egalitate de gen
- Integrarea componentelor de gen în elaborarea strategiei de monitorizare și evaluare a programele regionale și locale
- Crearea sistemelor sensibile la dimensiunea de gen de prestare de servicii medicale, educaționale, de mediu și de altă natură
- Gradul de conștientizare a problemelor de egalitate de gen, în anumite sectoare ale societății, în familie, organizații etc.
- Integrarea componente de gen în misiunea / mandatul organizației, instituției, secțiilor, direcțiilor, departamentelor etc.
- Posibilitățile de extindere a celor mai bune practici însușite (acumulate) pentru integrarea egalității de gen în alte programe
- Profunzimea, regularitatea și complexitatea analizei barierelor și mecanismelor socio-culturale de soluționare a problemelor de gen la diferite nivele ale societății

Secțiunea aplicativă privind introducerea dimensiunii de gen în programele de performanță

Exemple de programe, subprograme și activități cu aplicarea dimensiunii de gen

Programe	Subprograme	Activități
Managementul Finanțelor Publice	• Administrarea veniturilor publice • Inspekția financiară • Administrarea achizițiilor publice etc.	• Executarea și raportarea bugetului public național • Raporturile interbugetare • Gestiunea datoriei de stat • Auditul extern etc.
Dezvoltarea transporturilor	• Dezvoltarea drumurilor • Dezvoltarea transportului auto etc.	• Implementarea programelor de construcție, reparație și întreținere a drumurilor publice • Susținerea de către stat a transportului auto etc.
Învățământul public și serviciile de educație	• Educația timpurie • Învățământul gimnazial • Învățământul vocațional-tehnic secundar • Perfecționarea cadrelor etc.	• Educația gimnazială • Întreținerea căminelor • Activitatea metodică • Educația preșcolară, primară, gimnazială, liceală • Asigurarea cu manuale • Cursurile de perfecționare etc.
Protecția socială	• Protecția persoanelor în etate • Protecția familiei și copilului • Protecția șomerilor • Protecție în domeniul asigurării cu locuințe etc.	• Pensiile pentru limita de vârstă • Întreținerea azilurilor pentru invalizi și pensionari • Serviciile de deservire socială la domiciliu • Indemnizațiile pentru creșterea copilului • Întreținerea centrelor de asistență socială de zi sau de plasament pentru copii • Măsurile de protecție socială a șomerilor etc.

Notă: în tabel, sunt evidențiate cu caractere deosebite elementele ce au (sau pot avea) referire la aspecte de (in)egalitate de gen

Exemple de formulare a scopurilor cu aplicarea dimensiunii de gen

Programe	Subprograme	Scopuri
Programul 05 „Managementul finanțelor publice”	05.01. Politici și management în domeniul bugetar-fiscal	Politica în domeniul finanțelor publice dezvoltată și fortificată
	05.02. Administrarea veniturilor publice	Stabilitatea, previzibilitatea și transparența politicilor de administrare fiscală și vamală asigurate
Programul 64 „Dezvoltarea transporturilor”	64.02. Dezvoltarea drumurilor	Infrastructura drumurilor publice dezvoltată și menținută în condiții de maximă siguranță
Programul 88 „Învățământul public și serviciile de educație”	88.04. Învățământul gimnazial	Studiile gimnaziale de calitate necesare formării culturii generale și orientării spre nivelul superior de învățământ
	88.10 Învățământul superior	Cadrele calificate, formate de către instituțiile de învățământ superior
Programul 90 „Protecția socială”	90.08. Protecția șomerilor	Gradul înalt de implicare a persoanelor în măsuri active de angajare în câmpul muncii

Notă: în tabel, sunt evidențiate cu caractere deosebite elementele ce au (sau pot avea) referire la aspecte de (in)egalitate de gen.

Exemple de obiective cu aplicarea dimensiunii de gen

Programe / subprograme	Scopuri și obiective
Programul „Managementul finanțelor publice” Subprogramul „Politici și management în domeniul bugetar-fiscal”	Scopul: Politica în domeniul finanțelor publice dezvoltată și fortificată Obiectivele: - Implementarea treptată a metodologiei de bugetare pe programe, cu aplicarea integrală din anul X - Consolidarea procesului de planificare strategică multianuală a bugetului cu asigurarea consistenței maxime între CBTM și legile bugetare anuale Scăderea treptată a gradului de inegalitate de gen în alocarea resurselor bugetare

Programe / subprograme	Scopuri și obiective
Programul „Dezvoltarea transporturilor” Subprogramul „Dezvoltarea drumurilor”	Scopul: Infrastructura drumurilor publice dezvoltată și menținută în condiții de maximă siguranță Obiectivele: • Reabilitarea drumurilor publice naționale la nivel de x% și a drumurilor locale – la nivel de y% către anul X • Diminuarea numărului de accidente rutiere cu x% către anul X • Creșterea ponderii instituțiilor cu menire socială asigurate cu infrastructura drumurilor cu x% către anul Y
Programul „Învățământul public și serviciile de educație” Subprogramul „Învățământul vocațional-tehnic secundar”	Scopul: Abilitățile și competențele profesionale formate, specifice instruirii cadrelor de muncitori calificați pentru ramurile economiei naționale Obiectivele • Creșterea accesului la studii de calitate prin crearea către anul X a y centre de excelență profesională • Sporirea calității instruirii prin elaborarea a Y standarde ocupaționale către anul X • Majorarea numărului de specialități sensibile la dimensiunea de gen la nivel de învățământ vocațional-tehnic • Scăderea gradului de inegalitate de gen în rândurile studenților
Programul „Protecția socială” Subprogramul „Protecție a șomerilor”	Scopul: Gradul majorat de implicare a persoanelor în măsuri active și de angajare în câmpul muncii Obiectivele: • Sporirea gradului de angajare cu x% dintre șomerii înregistrați față de anul precedent • Angajarea anuală a cel puțin x% dintre absolvenții cursurilor de calificare, recalificare și perfecționare • Scăderea gradului de inegalitate de gen în rândurile șomerilor angajați

Notă: În tabel, sunt evidențiate cu caractere deosebite elementele ce au (sau pot avea) referire la aspecte de (in)egalitate de gen.

Exemple de indicatori de performanță cu aplicarea dimensiunii de gen

Programe / subprograme	Indicatorii de performanță
<i>Programul „Dezvoltarea transporturilor”</i> <i>Subprogramul „Dezvoltarea drumurilor”</i> <i>Scopul:</i> Infrastructura drumurilor publice dezvoltată și menținută în condiții de maximă siguranță <i>Obiectivul:</i> - Reabilitarea drumurilor publice naționale la nivel de x% și a drumurilor locale – la nivel de y%, către anul X - Diminuarea numărului de accidente rutiere cu x% către anul X Creșterea ponderii de instituții cu menire socială asigurate cu infrastructura drumurilor cu x% către anul Y	Indicatorii de produs: - Kilometri de drum construit; - Numărul de instituții cu menire socială asigurate cu infrastructură a drumurilor - Ponderea instituțiilor cu menire socială asigurate cu infrastructură a drumurilor în totalul instituțiilor cu menire socială Indicatorii de eficiență: - Costul mediu de întreținere și reparație pentru 1 km de drum; - Timpul mediu folosit pentru accedere la instituțiile cu menire socială Indicatorii de rezultat: - Ponderea drumurilor reabilite în raport cu lungimea totală a drumurilor; - Gradul de satisfacere a populației privind calitatea drumurilor (%); - Gradul de satisfacere a populației dezagregate pe sex privind asigurarea cu infrastructură a drumurilor (%).
<i>Programul „Învățământul public și serviciile de educație”</i> <i>Subprogramul „Învățământul liceal”</i> <i>Scopul:</i> Învățământul liceal de calitate <i>Obiectivul:</i> Majorarea ratei de promovare a examenului de bacalaureat cu x% către anul Y	Indicatorii de produs: - Numărul de elevi încadrați <i>dezagregați pe sex</i>; Indicatorii de eficiență: - Cheltuielile medii pentru pregătirea unui elev cu <i>dezagregare pe sex</i>; Indicatorii de rezultat: - Rata de promovare a examenului de bacalaureat, - Rata de promovare a examenului de bacalaureat de către fete / băieți.

Notă: În tabel, sunt evidențiate cu caractere deosebite elementele ce au (sau pot avea) referire la aspecte de (in)egalitate de gen.

Exemple de obiective și indicatori de performanță cu includere a elementelor ce au referire la aspecte de (in)egalitate de gen

Programe / subprograme	Obiective	Indicatori de performanță
Programul 03 „Executivul și serviciile de suport” Subprogramul 01 „Exercitarea guvernării” (aparatură primăriei)	Scăderea gradului de inegalitate de gen prin acțiunile întreprinse de APL	Indicatorii de produs: - Numărul de decizii luate de APL întru soluționarea problemelor femeilor / fetelor; - Numărul populației din localitate deservite de APL dezagregate pe sexe: - bărbați/băieți - femei/fete Indicatorii de eficiență: - Cheltuielile medii de exercitare a guvernării la un locuitor din localitate dezagregate pe sexe: - bărbați/băieți - femei/fete Indicatorii de rezultat: - Ponderea persoanelor satisfăcute de acțiunile întreprinse de APL, inclusiv: - bărbați/băieți - femei/fete
Programul 75 „Dezvoltarea gospodăriei de locuințe și serviciilor comunale” Subprogramul 02 „Dezvoltarea gospodăriei de locuințe și serviciilor comunale” (gospodăria comună)	Satisfacerea populației de accesul la serviciile comunale	Indicatorii de produs: - Numărul de gospodării deservite; Indicatorii de eficiență: - Persoanele satisfăcute de accesul la serviciile comunale, inclusiv: - bărbați/băieți - femei/fete Indicatorii de rezultat: - Ponderea persoanelor satisfăcute de accesul la serviciile comunale, inclusiv: - bărbați/băieți - femei/fete
Programul 75 „Dezvoltarea gospodăriei de locuințe și serviciilor comunale” Subprogramul 05 „Iluminarea străzilor”	Satisfacerea populației de accesul la instituțiile publice	Indicatorii de produs: - Lungimea porțiunii de stradă iluminată; Indicatorii de eficiență: - Persoanele satisfăcute de accesul la grădiniță, inclusiv:

Programe / subprograme	Obiective	Indicatori de performanță
		– bărbați/băieți – femei/fete Indicatorii de rezultat: • Ponderea persoanelor satisfăcute de accesul la grădiniță, inclusiv: – bărbați/băieți – femei/fete
Programul 85 „Dezvoltarea culturii” Subprogramul 02 „Servicii în domeniul culturii” (activități culturale)	Scăderea gradului de inegalitate de gen în rândurile beneficiarilor de activități culturale organizate	Indicatorii de produs: • Numărul locuitorilor implicați la desfășurarea activităților; • Numărul participanți dezagregați pe sexe: – bărbați/băieți – femei/fete Indicatorii de eficiență: • Cheltuielile medii per participant dezagregate pe sexe: – bărbați/băieți – femei/fete Indicatorii de rezultat: • Gradul de egalitate de gen în rândurile beneficiarilor de activități culturale organizate
Programul 85 „Dezvoltarea culturii” Subprogramul 02 „Servicii în domeniul culturii” (biblioteca)	Scăderea gradului de inegalitate de gen în rândurile beneficiarilor de servicii bibliotecare	Indicatorii de produs: • Numărul de cititori dezagregați pe sexe: – bărbați/băieți – femei/fete Indicatorii de eficiență: • Numărul mediu de adresări la serviciile bibliotecare, inclusiv: – bărbați/băieți – femei/fete Indicatorii de rezultat: • Gradul de egalitate de gen în rândurile beneficiarilor de servicii bibliotecare
Programul 88 „Învățământ” Subprogramul 02 „Educație timpurie” (grădiniță)	Satisfacerea populației social-vulnerabile de accesul la	Indicatorii de produs: • Numărul de copii în grădiniță, inclusiv: – băieți – fete

Programe / subprograme	Obiective	Indicatori de performanță
	serviciile educaționale	Indicatorii de eficiență: • Ponderea copiilor instituționalizați din familiile social-vulnerabile, inclusiv: – băieți – fete Indicatorii de rezultat: • Ponderea familiilor social-vulnerabile satisfăcute de accesul la serviciile educaționale, inclusiv cele ce duc la grădiniță: – băieți – fete

Bibliografie

1. LEGEA privind administrația publică locală nr. 436 din 28.12.2006
http://lex.justice.md/document_rom.php?id=C8E304A4:037190E8
2. LEGEA privind finanțele publice locale nr. 397 din 16.10.2003
<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=312821>
3. LEGEA finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale nr. 181 din 25.07.2014
<http://lex.justice.md/md/354213/>
4. LEGEA cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați nr. 5 din 09.02.2006
<http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=315674&lang=1>
5. LEGEA cu privire la asigurarea egalității nr. 121 din 25.05.2012
<http://lex.justice.md/md/343361/>
6. Strategia națională de descentralizare și a Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de descentralizare pentru anii 2012–2018, LEGEA nr. 68 din 05.04.2012
<http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=344005&lang=1>
7. Strategia privind reforma administrației publice pentru anii 2016–2020, Hotărârea Guvernului nr. 911, din 25 iulie 2016
<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=366209>
8. Ordinul Ministerului Finanțelor cu privire la aprobarea Instrucțiunii privind managementul proiectelor de investiții capitale nr.185 din 03.11.2015
<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=362594>
9. Setul metodologic privind elaborarea, aprobarea și modificarea bugetului. Anexă la Ordinul Ministrului Finanțelor, nr.209 din 24.12.2015
<http://mf.gov.md/files/files/noutati/Setul%20metodologic%20aprobat%2024%2012%202015.pdf>
10. Biblioteca PNUD
<http://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/publications.html?start=48&sort=date&view=cards>
11. BUDLENDER Debbie, Alocarea de buget într-o realizarea angajamentelor internaționale cu privire la dimensiunea de gen și drepturile omului, UNIFEM 2004 http://www.gender-budgets.org/en/ev-73387-201-1-DO_TOPIC.html
12. Bugetele sensibile la dimensiunea de gen. Manual pentru formatori. UNDP, Bratislava, 2005.

13. COE. Gender budgeting: practical implementation. Strasbourg: Council of Europe, 2009, accessed October 10 2012, http://www.femtech.at/sites/default/files/Gender_budgeting_-_practical_implementation.pdf, 16.
14. ELSON, Diane „Gender Responsive Budget Initiatives: Some Key Dimensions and Practical Examples”, Paper presented at the conference on „Gender Budgets, Financial Markets, Financing for Development”, February 19th and 20th 2002, by the Heinrich-Boell Foundation in Berlin.
15. ELSON Diane, Monitorizarea bugetelor guvernamentale întru conformarea acestora cu Convenția cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (reperete de bază), UNIFEM 2005 http://www.gender-budgets.org/en/ev-72845-201-1-DO_TOPIC.html
16. Gender Analysis Toolkit, <https://www.communities.qld.gov.au/resources/communityservices/women/resources/gender-analysis/gender-analysis-toolkit.pdf>
17. Ghidul de Cooperare Intercomunitară http://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/library/inclusive_growth/ghiduri-ale-autoritatilor-publice-locale/ghidul-autoritatilor-publice-locale--cooperarea-intercomunitara.html
18. Ghid practic de elaborare a strategiilor raionale de dezvoltare socio-economică, IDIS Viitorul, 2014.
https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjqlMrWtt_PAhWdVhQKHd-K2AIYQFggcMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.viitorul.org%2Fdownload.php%3Ffile%3DcHVibGljL3B1YmxpY2F0aW9ucy80NTE3MzA2X-21kXzg1NzExMF9tZF9naGlkLnBkZg%253D%253D&usq=AFQjCNHi-kHsm0nz4UGp-YoZ2ABDZbGwuaQ&sig2=c9t6g4HtokyEu9GvHplQdA&bv=bv.135974163,d.d24
19. Ghid practic pentru autoritățile publice locale cu privire la metodologia bugetării bazate pe programe în Moldova. Danko Kovallova, Anna Baron, 14 martie 2014.
<http://www.mf.gov.md/files/files/Despre%20minister/InstrMFP/bugetara/Proiect%20de%20ghid%20practic%20.pdf>
20. Ghidul utilizatorului cu privire la statistica de gen, 2008
http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Gender/Gen_Guide_2008.pdf

21. Ghiduri ale autorităților publice locale
http://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/library/inclusive_growth/ghiduri-ale-autoritatilor-publice-locale.html
22. HADZIAHMETOVIC Azra, DURIC-KUZMANOVIC Tatjana, KLATZER Elizabeth M., RISTESK Marija. Gender Responsive Budgeting, Textbook for Universities. „UNIVERSITY PRESS – MAGISTRAT EDITIONS“ Publishing & Booktrading Company, Sarajevo, 2013.
23. Materiale instructive International Women's Rights Action Watch – Asia Pacific <http://www.iwraw-ap.org/>
24. Servicii publice administrative prestate la nivel local: diagnostic și oportunități de e-transformare. http://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/library/inclusive_growth/servicii-publice-administrative-prestate-la-nivel-local--diagnos.html
25. SET ARMONIZAT DE INDICATORI DE DEZVOLTARE SENSIBILI LA DIMENSIUNEA DE GEN în contextul Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului. http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Set_armoniz_indic/1_full_RO_final_publicata.pdf
26. SHARP R. Bugete pentru echitate: inițiative ale bugetelor cu aspecte de gen în cadrul bugetelor orientate spre performanță. Fondul Națiunilor Unite de Dezvoltare destinat Femeilor: New York, 2003.
27. SCHEFER Michael, Instrumentele procesului bugetar municipal, Departamentul Economie urbană, World Bank.
28. Toby Goldberg Leong, Catherine Lang, Marina Biasutti. Gender Analzsis Tools. http://ywcacanada.ca/data/research_docs/00000370.pdf
29. Publicația anuală „Portret statistic al femeilor și bărbaților în Republica Moldova” <http://www.statistica.md>
30. Platforma datelor on-line <http://genderpulse.md/ro>

ANEXE

Anexa 1.

Situația privind egalitatea de gen în Republica Moldova.
Datele statistice pentru anul 2015

	Femei	Bărbați
Femeile sunt preponderente în numărul populației	51,9%	48,1%
Speranța de viață la femei este mai mare decât a bărbaților	75,4 ani	67,5 ani
Mai mulți băieți decât fete se nasc anual	48,4%	51,6%
Femeile se căsătoresc mai timpuriu decât bărbații	24 ani	26 ani
Rata de ocupare în rândul femeilor este mai mică decât cea a bărbaților	37,4%	42,1%
Femeile ocupate au un nivel de pregătire mai înalt decât bărbații		
– studii superioare	27%	22%
– medii de specialitate	17%	11%
Femeile au un nivel de instruire mai mare decât al bărbaților	22,3%	17,1%
Femeile câștigă, în medie, cu 12,4% mai puțin decât bărbații	87,6%	100%
Femeile dețin ponderi mai mari în sectorul serviciilor, față de sectorul agricol și industrial:		
– sectorul servicii	59%	41%
– sectorul agricol	43%	47%
– industrie	46%	43%
– construcții	9%	91%
– hoteluri și restaurante	70,9%	29,1%
– învățământ	80,0%	20%
– ocrotirea sănătății	85,2%	14,8%
– comerț	57,1%	42,9%

	Femei	Bărbați
Femeile într-o măsură mai mare decât bărbații, preferă activități salariate și locuri de muncă formale	72%	62%
Bărbații dețin ponderi superioare în rândul conducătorilor de toate nivelurile	43%	57%
Majoritatea funcțiilor de luare a deciziilor aparțin bărbaților, femeile continuând să fie subreprezentate în procesul de luare a deciziilor:		
– la nivel central	18,8%	81,2%
– la nivel local	18,1%	81,9%
Bărbații predomină în activitățile de cercetare-dezvoltare	48%	52%
Femeile săvârșesc infracțiuni în proporție mult mai mică decât bărbații	78 la 100 mii femei	948 la 100 mii bărbați
Femeile beneficiază de pensii pentru limită de vârstă mai mici decât bărbații	1122,3 lei	1479,8 lei
Bărbații sunt considerați drept cap al gospodăriei mai frecvent decât femeile	41,3%	58,7%

Sursa: în baza publicației „Portret statistic al femeilor și bărbaților în Republica Moldova, 2015”. BNS, martie 2016. Disponibil: <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5106>

Situația cu sondaj

Situația curentă și gradul de satisfacție privind serviciile publice comunitare

Cele mai importante servicii publice comunitare pentru localitate

53%

39%

37%

29%

28%

24%

24%

23%

• Drumuri, străzi amenajate și în stare bună:

• Sistem de canalizare centralizat în stare bună

• Colectarea și depozitarea deșeurilor menajere

• Sistem de gazificare centralizat

• Alimentare centralizată cu apă a localității

Amenajarea teritoriului

Illuminatul stradal

Sistem de protecție socială a populației

Lipsa serviciilor în localitate

74%

43%

14%

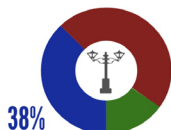
respondenți care consideră că aceste servicii nu există în localitate

Satisfacția respondenților față de serviciile publice din localitate

Illuminatul stradal

Spații verzi și parcuri

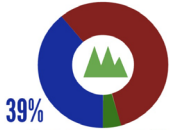
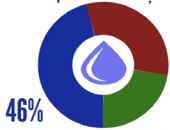
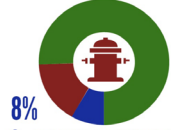
Colectarea și depozitarea deșeurilor menajere

Sistem de canalizare centralizat

Alimentare centralizată cu apă a localității

Amenajarea teritoriului

• mai curând satisfăcut și foarte satisfăcut

• mai curând nesatisfăcut și foarte nesatisfăcut

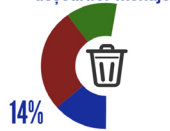
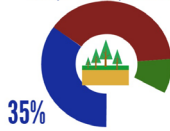
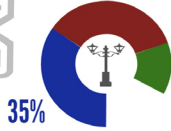
• nu avem așa servicii sau îmi vine greu să răspund

Dinamica calității serviciilor publice din comunitate

Illuminatul stradal

Spații verzi și parcuri

Colectarea și depozitarea deșeurilor menajere

Sistem de canalizare centralizat

Alimentare centralizată cu apă a localității

Amenajarea teritoriului

• serviciile s-au îmbunătățit

• serviciile au rămas aceleași

• serviciile s-au înrăutățit

Acest sondaj de opinie a fost realizat de Centrul de Investigatii Sociologice și Studii de Marketing CBS-AXA pe un eșantion de 1094 persoane (53,6% femei și 43,3% bărbați), locuitori din 30 sate, comune și orașe beneficiare ale Programului Comun de Dezvoltare Locală Integrată. Sondajul a fost realizat în perioada 15-28 aprilie 2014 și are o marjă de eroare de +/- 3%.

Chișinău 2014

Întrebări esențiale în cadrul bugetării pe programe sensibile la aspecte de gen

Analiza situației în baza indicatorilor	Rezultatele scontate ale programului
1. Care este situația în domeniul/sectorul cuprins de program, în raport cu bărbații și femeile? 2. Care sunt motivele și condițiile care pot împiedica accesul bărbaților și al femeilor la beneficiile acestui program? (barierele sociale și economice, psihologice, tehnologice etc.) 3. Există mecanisme pentru femei și bărbați, care permit exprimarea nevoilor și participarea la definirea priorităților în acest domeniu/sector? Lipsa unor astfel de mecanisme va avea un efect negativ asupra egalității de gen în domeniu/sector?	1. Care sunt beneficiile scontate ale programului pentru bărbați și femei? Vor avea aceștia acces egal la resursele și oportunitățile oferite de program? 2. Ce măsuri trebuie luate cu privire la beneficiile și efectele programului pentru a promova egalitatea și egalitatea de șanse între femei și bărbați? 3. Sunt alocate mijloace adecvate pentru a depăși oportunitățile inegale, inegalitățile și limitările care pot rezulta din rolurile tradiționale de gen, care creează barierele culturale, sociale și economice, limitările psihologice etc.? 4. Ar putea alte programe și activități externe să contribuie la promovarea egalității de gen și la obținerea rezultatelor scontate ale programului care face obiectul bugetării sensibile la dimensiunea de gen? Care este acel program și care sunt acele activități și măsuri?

Corelarea indicatorilor sensibili la gen cu strategiile de dezvoltare și bugetarea pe programe

Clasa de indicatori	Indicatorii sensibili la gen	Direcțiile strategice Bugetarea obiectivelor și acțiunilor
Compoziția și dinamica populației	1. Mărirea populației pe sexe, total și % sub 15 ani; 2. Populația pe sexe (% de femei și % bărbați); 3. Nașterile și decesele pe sexe, anual (număr și rate la 1.000); 4. Rata netă a migrației internaționale pe sexe; 5. Rata netă a migrației interne pe sexe	– Viziunea strategică a dezvoltării localității; – Dinamica populației în viitor; – Resursele umane; – Potențialul fiscal (impozite și taxe potențiale); – Volumul alocațiilor bugetare.

Clasa de indicatori	Indicatorii sensibili la gen	Direcțiile strategice Bugetarea obiectivelor și acțiunilor
Așezări umane și distribuție geografică	1. Numărul, %, distribuția și densitatea populației pe sexe, grupe de vârstă, arie geografică și pe sectoare din mediul rural; 2. Situația femeilor din mediul rural: – ratele de mortalitate în mediul rural, – speranța de viață și – situația nutrițională; 3. Rezervele și caracteristicile locuințelor (materiale folosite în construcția pereților exteriori, podele și acoperișuri; număr de camere; bucătărie și baie; alimentare cu apă și canalizare), pe regiune și pe gospodării conduse de femei, respectiv de bărbați; 4. Proprietatea asupra gospodăriei, pe regiune și în funcție de sexul capului gospodăriei; 5. Consumul casnic de energie pe regiune și în funcție de sexul capului gospodăriei; 6. Folosirea timpului pentru activitățile domestice (colectarea de apă, combustibil, hrană), pe regiune și în funcție de sexul capului gospodăriei.	– Dezvoltarea infrastructurii economice, sociale și de agrement de interes local; – Planificarea urbană și rurală; – Organizează serviciile publice de gospodărie comunală; – Acordarea serviciilor publice privind aprovizionarea cu apă, încălzirea, gestiunea deșeurilor, transportul public
Gospodării și familii, statut marital, fertilitate	1. Numărul, %, și distribuția gospodăriilor; 2. % și distribuția populației în gospodării, după mărime; 3. % din gospodării conduse de femei, respectiv bărbați; 4. % din gospodăriile sărace conduse de femei, respectiv bărbați; 5. Rata brută a nașterilor, la 1000 femei în grupe de vârstă selectate	– Străzile, drumurile locale, podurile, trotuarele; – Iluminarea stradală; – Dezvoltarea rețelelor locale de încălzire și alimentare cu gaz; – Alimentarea cu apă și canalizarea; – Colectarea / managementul deșeurilor.

Clasa de indicatori	Indicatorii sensibili la gen	Direcțiile strategice Bugetarea obiectivelor și acțiunilor
Acces la proprietate, echipamente și credite	1. % și distribuția proprietăților (pământ, locuințe, animale) pe sexe și grupuri de venit; 2. % dintre femei au acces la credite, comparativ cu bărbații; 3. % gospodăriile rurale în funcție de sexul capului gospodăriei; 4. % gospodăriile fără proprietate asupra pământului, în funcție de sexul capului gospodăriei; 5. Rata medie de venit a lucrătorilor în agricultură, pe sexe; 6. % femeilor, respectiv bărbaților care au primit titluri de proprietate prin schemele de reformă a proprietății.	– Dezvoltarea economică; – Planificarea rurală; – Dezvoltarea infrastructurii economice, sociale și de agrement de interes local; – Utilizarea pământurilor și destinația terenurilor proprietate locală; – Acordarea serviciilor publice privind aprovizionarea cu apă, gestiunea deșeurilor, transport public.
Activități economice și participarea forței de muncă	1. % din forța de muncă feminină/mascălină ocupată în agricultură, industrie și servicii (cu vârsta de 15 ani și peste); 2. % din forța de muncă feminină/mascălină ocupată în poziții manageriale și profesionale; 3. % din forța de muncă feminină/mascălină sunt lucrători familiali neplătiți sau ocupați în sectorul informal (cu vârsta de 15 ani și peste); 4. Rata de ocupare/inactivitate pe sexe, rural; 5. % din creditele și sprijinul financiar și tehnic disponibil din surse guvernamentale și neguvernamentale merg spre femei, respectiv bărbați; 6. Timpul folosit în anumite activități (inclusiv munca casnică neremunerată și îngrijirea copiilor și/sau bătrânilor); 7. Diferențele de salarizare / venituri dintre femei și bărbați pe ocupații și domenii de activitate;	– Dezvoltarea economică – Locurile de muncă; – Direcțiile strategice de investiții – Dezvoltarea serviciilor sociale – Dezvoltarea profesională destinată femeilor – Construirea și întreținerea grădinițelor, școlilor primare și gimnaziilor – Serviciile de protecție socială primară – Realizarea măsurilor de protecție și asistență socială, asigură protecția drepturilor copilului – Sprijinul sporit acordat antreprenoriatului feminin

Clasa de indicatori	Indicatorii sensibili la gen	Direcțiile strategice Bugetarea obiectivelor și acțiunilor
	8. Dreptul la concediu de maternitate / număr de săptămâni/ % femei care beneficiază de acest drept; 9. Dreptul la concediu parental/ număr de săptămâni/ % femei, respectiv bărbați care beneficiază de acest drept; 10. Situația serviciilor de îngrijire a copiilor și % dintre copiii cu vârsta de 0-3 ani și 3-6 ani beneficiază de servicii de îngrijire.	– Numărul sporit de femei antreprenoare – Securitatea sporită în ocuparea forței de muncă – Reducerea diferențelor de remunerare între bărbați și femei pentru munca de valoare egală
Drepturi legale și putere politică	1. % femeilor și bărbaților numiți în poziții de guvernare locală 2. % femeilor și bărbaților în funcții de conducere în administrația publică locală 3. % femeilor și bărbaților în funcții de conducere și funcții ordinare în administrația locală 4. % femeilor și bărbaților în funcții de conducere și funcții ordinare în cadrul uniunilor 5. % femeilor și bărbaților înregistrați în calitate de alegători din numărul total de cetățeni care votează 6. % femeilor și bărbaților din poliție, după grad 7. % femeilor și bărbaților în funcții de judecători și procurori publici 8. % femeilor și bărbaților în diferite comitete	– Consolidarea capacităților și managementului autorităților locale – Fortificarea capacităților instituțiilor locale și dezvoltarea comunitară – Îmbunătățirea calității vieții cetățenilor – Modernizarea și diversificarea serviciilor sociale, culturale și educaționale – Numărul sporit de femei instruite pentru funcții de conducere – Reprezentarea mai bună a femeilor în dezbaterile politice
Violența împotriva femeilor	1. Numărul de cazuri raportate de violență domestică; 2. Numărul cazurilor raportate de atacuri sexuale și violuri; 3. Numărul cazurilor raportate de hărțuire sexuală;	– Securitatea și protecția socială – Realizarea măsurilor de protecție și asistență socială, asigură protecția drepturilor;

Clasa de indicatori	Indicatorii sensibili la gen	Direcțiile strategice Bugetarea obiectivelor și acțiunilor
	4. Rata de condamnare a acuzațiilor de comportamente violente asupra femeilor; 5. Numărul măsurilor de protecție imediată pentru asistarea femeilor agresate (ajutor juridic, asistență financiară, asistență psihologică, adăposturi, intervenții ale poliției, acțiuni ale ONG-urilor); 6. Creșterea / descreșterea actelor de violență împotriva femeilor în timpul conflictelor armate.	– Sănătatea publică; – Educația publică; – Dezvoltarea serviciilor sociale; – Serviciile de protecție socială primară – Iluminarea stradală

Anexa 5.

Formarea bazei de indicatori necesari bugetării sensibile la gen

I. Indicatori sociali direcți, aprobați în buget, dezagregate :

- Cheltuieli pe sectoarele sociale (învățământ, sănătate, politică socială, de locuințe și servicii comunale);

II. Indicatori direcți sociali utilizați în dezvoltarea socio-economică

- Numărul de angajați (număr de persoane).
- Numărul de șomeri înregistrați (persoane).
- Proportia populației aflate sub pragul sărăciei -%.
- Speranța de viață (în ani).

III. Indicatori privind cheltuieli sensibili la gen în funcție de veniturile populației

- Mărimea pensiilor pentru femei și bărbați
- Mărimea ajutoarelor primite de către femei

IV. Indicatori de asistență socială pentru populație, femei și copii în programe de cheltuieli

- Plățile compensatorii pentru pensionari și copii,
- Alte cheltuieli pentru copii de la buget (de recreare, de agrement, sport etc.) și fondurile de asigurare (tipuri, reglementări, rețeaua de compensație).
- Subvenții pentru locuințe.
- Ajutoare pentru nevoiași (săraci).
- Dezvoltarea de instituții sociale: pentru copii (grădinițe, activități extrașcolare); pentru femei (Centre de familie de servicii sociale etc.)

- Bugetul pentru servicii sociale pentru persoanele în vârstă și cu handicap, inclusiv a copiilor cu dizabilități.
 - Măsuri sociale pentru populația rurală:
 - finanțare pentru instalarea apeductului, gazului,
 - alte măsuri, ținând seama de specificul raionului sau al regiunii.
-

V. Indicatori de egalitate de gen:

1. Raportul dintre salarii între bărbați și femei.
 2. Alocații din buget cu privire la protecția împotriva șomajului (prestații de formare profesională, lucrări publice pentru femei).
 3. Programul de sprijin pentru întreprinderi mici – suma per total.
 4. Ponderea de femei-întreprinzător -%.
 5. Cheltuielile bugetului de educație (primar, secundar, de învățământ universitar, cu alocarea de procentul femeilor în instituțiile de învățământ, suma).
 6. Ponderea femeilor cu studii secundare, superioare și de educație specială – total și pe sexe – numărul, %.
 7. Raportul pe ocupații profesionale.
 8. Ponderea femeilor la toate nivelurile de guvernare – numărul, %.
 9. Numărul organizațiilor de femei, precum și de membri incluși în ele.
 10. Alocații din buget pentru sprijinirea femeilor cu inițiative sociale – total, % din buget ale cheltuielilor.
-

VI. Programe republicane și regionale pentru femei și copii

- privind măsurile pentru orfani, copiii cu handicap, fără domiciliu,
 - de reducere a mortalității infantile,
 - împotriva drogurilor, de informatizare a școlilor, de locuințe pentru tineri.
-

VII. Standarde sociale și reglementările financiare, diferențiate pe sexe și vârstă

- Rata femeilor analfabete, față de cea a bărbaților de 15-24 de ani;
 - Cota femeilor salariate în sectorul neagrar;
 - Rata de absolvire de către fete/băieți a tuturor nivelurilor de învățământ;
 - Indicatorii specifici regionali – decalajele în venituri dintre femeile salariate, ratele diferențiate pe bază de gen ale șomajului, segregarea profesională etc.
 - Numărul femeilor supuse violenței domestice etc.
-

